

Міністерство освіти та науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ ПІД
ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

Виконала студентка VI курсу, групи ЗМПл-61,
спеціальності 052 Політологія
Павленко Лілія Вадимівна

Керівник – Лебедюк Віталій Миколайович,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри національної
безпеки та політології

Рецензент – Смирнов Андрій Іванович,
доктор історичних наук, професор кафедри
історії ім. проф. М.П. Ковальського

Острог, 2023

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. Державно-церковні відносини в Україні під час російсько-української війни	10
1.1 Взаємовідносини держави з релігійними організаціями	10
1.2 Динаміка довіри до інституту церкви	21
РОЗДІЛ II. Чинники переходу релігійних громад до Православної Церкви України.....	28
2.1 Динаміка переходів релігійних громад до ПЦУ	28
2.2 Чинники переходів релігійних громад до ПЦУ	40
РОЗДІЛ III. Релігійні конфлікти в Україні (на прикладі Рівненської області)	49
3.1 Релігійний конфлікт у селі Птича Дубенського району Рівненської області.....	49
3.2 Релігійний дискурс в медіа та нових медіа	58
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	71
Офіційні сторінки в інтернеті наукових інститутів:.....	76
ДОДАТКИ.....	78

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВРРО – Всеукраїнська Рада релігійних об'єднань
- ВРХЦ – Всеукраїнська Рада Християнських Церков
- ВРЦ – Всесвітня рада церков
- ВРУ – Верховна Рада України
- ВРЦіРО – Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій
- ЄС – Європейський Союз
- КЄЦ – Конференція європейських церков
- МРК – Міжконфесійна рада Криму
- МРР – Міжрелігійна рада Росії
- НПХЦУ – Нарада представників Християнських Церков України
- ОРДЛО – окремі райони Донецької та Луганської областей
- ПЦУ – Православна церква України
- РВРО – Рада із взаємодії з релігійними об'єднаннями при Президенті Російської Федерації
- РПЦ – Російська православна церква
- УАПЦ – Українська автокефальна православна церква
- УГКЦ – Українська греко-католицька церква
- УМР – Українська Міжцерковна Рада
- УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату
- УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату
- УПЦ – Українська православна церква
- ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
- РІСУ – Релігійно-інформаційна служба України
- СПЖ – Спілка православних журналістів

ВСТУП

I. Постановка проблеми

Релігія в Україні має довгу історію та глибокі корені. Більшість населення України відносить себе до православної спільноти, а саме 62,7% згідно з останнім дослідженням¹ яке опублікував Центр Разумкова у лютому 2023 року. Релігія є важливою частиною культурного життя України.

Сьогодні в Україні релігійна ситуація є багатогранною. Національний склад населення, географічне розташування, історичні та культурні особливості напряду вплинули на сучасний стан життя.

Інститут православної церкви має характерну особливість через розподіл парафіян Православної Церкви України та Української православної церкви московського патріархату (далі Російської православної церкви в Україні). Діяльність Російської православної церкви (РПЦ) в Україні є досить складною та контроверсійною темою, яка залежить від політичної, культурної та релігійної ситуації в країні.

Упродовж історії України РПЦ мала значний вплив на релігійне життя української нації. Однак, після отримання Україною незалежності у 1991 році, стало чіткою необхідністю розвитку власної національної православної церкви, що не пов'язана з Москвою.

Саме на православних парафіян Російської православної церкви в Україні (раніше Московського патріархату) здійснює вплив російська влада через церкву, священників.

Застосовуючи, на перший погляд, не помітну, але водночас таку дієву зброю слова, коли серед рядків у вигляді релігійних настанов священник може диктувати свої правила. Цей метод часто працює у селах та меншою мірою у містах, де священник досі має не аби яку авторитетність населення.

---

¹ Центр Разумкова (2022). Війна і Церква. Церковно-Релігійна ситуація в Україні 2022 р. (PDF) (соціологічне дослідження) (українською). Київ: Центр Разумкова. Процитовано 28.02.2023.

Попри 9 рік війни на Донбасі, повномасштабне вторгнення Російська православна церква в Україні продовжує своє існування. Саме тому важливо з'ясувати ситуацію яка розвивається в Україні на релігійно-православному фоні. Які чинники та обставини впливають на кількість переходів релігійних громад до ПЦУ.

II. Стан дослідження проблеми.

Дослідження релігійної ситуації в Україні проводять різні науковці з різних галузей. Наприклад, історики досліджують історію релігійних рухів та традицій на теренах України, а соціологи вивчають сучасну релігійну ситуацію в країні. Один із прикладів такого дослідження — це робота історика релігієзнавця Андрія Смирнова «Українська православна спільнота і Константинопольський Патріархат: сучасні проблеми та перспективи взаємовідносин Константинопольський Патріархат в історії України: минуле, сучасне, майбутнє»².

Дослідження аналізує динаміку відносин між Московією, Константинопольським Патріархатом та Українською Православною Церквою протягом ХХ століття, приділяючи увагу ролі автокефалії та взаємодії з іншими православними юрисдикціями. Автор розглядає розвиток автокефального руху в Україні, зокрема УПЦ КП, та визначає дві основні ідеї, які його лідери висунули - розвиток незалежної Церкви та звернення до Вселенського Патріарха. Дослідження висвітлює важливі аспекти позицій УПЦ КП та УАПЦ, а також розглядає можливі шляхи вирішення розколу, зокрема приєднання до Вселенського Патріархату. Зазначається, що виходом з ситуації може бути створення незалежної Української Православної Церкви, яка має потенційно вплинути на баланс сил у Вселенському Православ'ї.

---

² Смирнов А. Українська православна спільнота і Константинопольський Патріархат: сучасні проблеми та перспективи взаємовідносин // Константинопольський Патріархат в історії України: минуле, сучасне, майбутнє. Київ, 2017. С. 105-112.

Українські науковці займаються дослідженням релігії в Україні на різних рівнях. Наприклад, національна академія наук України має спеціальну секцію з релігієзнавства та теології.

Також існують окремі наукові центри та інститути: *Центр дослідження верховенства права і релігії*³;

*Інститут релігієзнавства ім. А. Я. Кримського НАН України*⁴: Інститут здійснює наукові дослідження у галузі релігієзнавства та релігійної культури. Він проводить аналіз релігійних процесів, вивчає релігійну ситуацію в Україні та інших країнах;

*Центр дослідження релігійної культури та культурології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*⁵: Центр займається науковими дослідженнями релігійної культури, вивчає вплив релігії на суспільство, культуру та індивіда;

*Центр досліджень релігійної свободи Інституту світової політики*⁶: Центр спеціалізується на дослідженні релігійної свободи, взаємовідносин між релігією і державою, релігійної толерантності та інших аспектів релігійної сфери;

*Центр дослідження релігійного руху «Світанок»*⁷: Центр займається науковим дослідженням релігійного руху в Україні, зокрема, досліджує нові релігійні рухи, їхні впливи та особливості;

*Центр досліджень історії релігій України та релігієзнавства Ужгородського національного університету*⁸: Центр спеціалізується на

---

³Офіційний сайт: <https://nlu.edu.ua/naukovczyam/osvitno-naukovi-czentry-ta-laboratoriyi/czentr-doslidzhennya-verhovenstva-prava-i-religiyi/>

⁴ Офіційна сторінка у Фейсбук: <https://www.facebook.com/VRIFNANU/>

⁵ Сайт кафедри при якій функціонує центр: <http://religdep.univ.kiev.ua/>

⁶ Офіційний сайт: <https://www.irs.in.ua/>

⁷ Офіційний сайт: <http://crsr.org.ua/>

⁸ Сайт кафедри при якому функціонує центр: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/deps-logos/science>

дослідженні історії релігій на території України, а також проводить дослідження з релігієзнавства.

Уже неодноразово у науковому колі підіймалася тема інституцій православної церкви в Україні, наступні науковці вивчають це у своїх працях: І.Панчук, О.Сєдов, Ю.Шарповал, А.Єрмолаєв, С.Белоконь, О.Лазебник, О.Вершинін, О.Шульга, В.Віятович, Т.Брік та інші.

Останні роки були свідками значного інтересу до досліджень щодо ролі Російської православної церкви в Україні. Різноманітні аспекти цієї теми були об'єктом досліджень як українських, так і закордонних вчених.

Люкан Вей, у своєму дослідженні «The Russian Orthodox Church in Ukraine: Politics, Ideology, and Society»⁹, зосереджується на політичній ідеології та соціальному впливі Російської православної церкви в Україні. Він досліджує історичний контекст, в якому формувалась церква, а також роль церкви в політичних процесах та її вплив на суспільство. Євген Сверстюк, у своєму дослідженні «Російська православна церква в Україні: політика, ідеологія, історія»¹⁰, досліджує зв'язки церкви з політикою та ідеологією в українському контексті. Він висвітлює історичний розвиток церкви та її взаємодію з політичною сферою, а також аналізує ідеологічні аспекти церковного життя. Ірина Головач, у дослідженні «Українське православ'я: історія та сучасність»¹¹, розглядає роль та ідентичність української православної церкви. Вона аналізує історичні процеси, що призвели до формування церкви, а також висвітлює сучасні аспекти її розвитку. Оксана Колесник, у дослідженні «Діяльність російських священників в Україні: вплив, сприйняття, наслідки»¹², досліджує вплив російських священників на українське суспільство. Вона висвітлює роль церковних діячів у формуванні ідеології та сприйняття російської православної церкви в Україні.

---

⁹ "The Russian Orthodox Church in Ukraine: Politics, Ideology, and Society" Lucan Way (США)

¹⁰ "Російська православна церква в Україні: політика, ідеологія, історія", Євген Сверстюк.

¹¹ "Священники Російської православної церкви в Україні: ідентичність та роль", Ірина Головач.

¹² "Діяльність російських священників в Україні: вплив, сприйняття, наслідки", Оксана Колесник.

Це лише декілька з багатьох досліджень, що присвячені російській православній церкві в Україні. Ці дослідження надають важливий внесок у розуміння ролі церкви в українському суспільстві, її впливу на політику, культуру та ідентичність.

III. Теоретична основа дослідження

I Розділ «Державно-церковні відносини в Україні під час російсько-української війни», який створить фундамент для усього дослідження, базується на різноманітних теоретичних підходах і концепціях, що визначають взаємодію між державою і церквою в контексті конфліктних ситуацій. Основні теоретичні рамки, які можуть бути використані для наукової роботи, включають:

- **Соціологія релігії:** Використання соціологічного підходу дозволяє дослідити роль релігії в суспільстві та її взаємодію з політичною сферою. Соціологічні теорії про релігійну соціалізацію, релігійні інститути та релігійні громади можуть бути використані для аналізу впливу держави на церкву та настрої громадян в умовах війни.
- **Політична наука:** Політичні теорії та концепції допомагають зрозуміти взаємодію між державою та церквою як політичними акторами в контексті конфлікту. Аналіз релігійних ідентичностей, політичних альянсів та інституціональних структур можуть розкрити динаміку державно-церковних відносин під час війни.
- **Історична перспектива:** Вивчення історичного контексту дозволяє проаналізувати динаміку державно-церковних відносин у попередні періоди конфлікту та визначити вплив минулих подій на сучасну ситуацію. Аналогії з попередніми конфліктами та розуміння зміни ролі церкви в суспільстві можуть допомогти у зрозумінні сучасних державно-церковних відносин.
- **Правова основа:** Використання правових теорій та розгляд законодавства, що регулює відносини між державою та церквою, дає можливість зрозуміти правовий контекст і роль правових норм у регулюванні відносин під час війни.

Аналіз конституційних положень, релігійної свободи та прав людини можуть допомогти оцінити ступінь впливу держави на церкву.

Ці теоретичні підходи сприятимуть розумінню державно-церковних відносин в контексті російсько-української війни. Вони дозволять проаналізувати взаємодію, зміни у довірі до церкви та держави, ролі релігійних громад та медіа у формуванні релігійного дискурсу під час конфлікту.

IV. Дизайн дослідження

Мета дослідження — проаналізувати діяльність Російської православної церкви в Україні під час російсько-української війни.

Завдання дослідження:

- проаналізувати як змінилася динаміка довіри до інституту Церкви;
- визначити динаміку переходів церковних громад;
- з'ясувати чинники, що впливають на кількість переходів церковних громад;
- проаналізувати риторику офіційних каналів комунікації.

Предмет дослідження — діяльність Російської православної церкви в Україні в умовах російсько-української війни.

Методи збору даних: первинний і вторинний.

Види дизайну дослідження: кейс study.

Структура дослідження обумовлена метою, завданнями та логікою. Робота складається зі вступу, трьох розділів (які об'єднують шість підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

V. Визначення змінних і формулювання гіпотези

Концептуалізація й операціоналізація понять. У даному дослідженні я виділяю наступні змінні для дослідження:

1. Рівень довіри громадян до інституту церкви.
2. Чинники, що впливають на переходи релігійних громад до ПЦУ.
3. Кількість та характер релігійних конфліктів в Рівненській області.
4. Інтенсивність релігійного дискурсу в медіа та нових медіа.

РОЗДІЛ І. Державно-церковні відносини в Україні під час російсько-української війни

1.1 Взаємовідносини держави з релігійними організаціями

Історія України характеризується значущими перепиттями та різкими поворотами подій, що вимагає серйозного наукового аналізу та дослідження. Український народ давно відрізнявся своєю вірою і відданістю чомусь великому і не зимному. Радянська влада розуміючи це використовувала віру і релігію як інструмент знуцання з українців (забороняючи релігію, використовуючи храми як склади, придумуючи всілякі наративи задля виправдання своєї політики).

Процес відновлення церковно релігійного життя (80-90 роки) в Україні спонукав зародженню державно-конфесійних відносин. Паралельно розпочато конструктивний діалог між двома сторонами (представниками держави та церковно-релігійними діячами), що стало важливим елементом творення демократії, а головне підсилення громадянського суспільства. Упродовж історії взаємини між державою та церковними громадами напряду впливали на політику держави, безпосередньо на зовнішню та внутрішню політику.

З отримання статусу незалежної України у «Зверненні Верховної Ради України до усіх громадян незалежної України проголошувалося»: «Створення незалежної правової української держави поставило на порядок денний необхідність недвозначно висловити позицію Верховної Ради в питанні ставлення до свободи совісті та релігійних організацій <...> Україна – багатомільйонна держава, де живуть віряни десятків віросповідань <...> Свобода совісті як невіддільна складова всього комплексу прав і свобод людини буде одним із наріжних каменів нашої незалежної держави»¹³. Разом з тим, проголошення України незалежною тоді підтримали найбільші релігійні конфесії.¹⁴

На ранніх етапах становлення державно-конфесійних відносин в Україні відбулося формування національного законодавства про свободу совісті та

---

¹³ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

¹⁴ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

діяльність релігійних організацій. Базовим законом тут є Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року (Закон Української РСР «Про свободу совісті та релігійні об'єднання»). Закон був прийнятий ще за часів Української РСР і був змінений за часів незалежності, Закон гарантує громадянам України свободу совісті та діяльність релігійних об'єднань, а також встановлює обов'язки релігійних об'єднань. Закон гарантує право громадян України на свободу совісті та діяльність релігійних організацій і передбачає як обов'язки держави щодо релігійних організацій, так і обов'язки релігійних організацій. Він передбачає зобов'язання держави перед релігійними організаціями та зобов'язання релігійних організацій перед державою і суспільством¹⁵.

Зокрема, вона проголошує, що йдеться про відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави, а школи від церкви. Декларується відокремлення церкви від держави. Пізніше цей принцип був закріплений у статті 35 Конституції України¹⁶. Ця позиція була в основному підтримана українським суспільством. Зокрема, кількість людей, які підтримують тезу про відокремлення Церкви від держави, зросла в період з 2000 по 2007 рік з 36,4% до 46,9%. Адже це є «необхідною передумовою збереження демократичної природи держави та церкви»¹⁷.

Національне законодавство є відповідним міжнародним документом. 9 листопада 1995 року Україна приєдналася до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Вона приєдналася до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Основні положення про основоположні права людини, в тому числі право на свободу віросповідання,

---

¹⁵ Цит. за: М'якічченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

¹⁶ Конституція України. Суми: ФОП Соколик Б. В., 2009. 52 с.

¹⁷ Шангіна Л. Релігійність українського суспільства: окремі тенденції 2000–2007 років. Національна безпека та оборона. 2007. № 8. С. 21–44.

були закріплені в Конституції України. Релігійна свобода також підкреслюється в Преамбулі Основного Закону України. Преамбула Основного Закону України також підкреслює «відповідальність перед Богом» як одну з її передумов.¹⁸

Однак існувала досить серйозна проблема, яка не була чітко врегульована на законодавчому рівні. Йшлося про питання реституції церковного та культового майна, конфіскованого комуністичною владою¹⁹ стала реальністю наприкінці 1980-х напочатку 1990-х років²⁰.

До кінця 1991 р. було зафіксовано значну частку переданого релігійним громадам майна, в тому числі храмів²¹, з яких понад 400 храмів не використовувалися за призначенням протягом радянського періоду. А використовувалися для інших цілей(склади, майстерні тощо)²².

Варто відзначити, що держава взяла на себе ініціативу у розв'язання цього питання. Крім інших заходів, що передбачають повернення церковного майна, важливими є наступні вжиті заходи. Указ Президента Леоніда Кравчука від 4 березня 1992 року «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна»²³. Для реалізації на регіональному рівні були створені спеціальні комісії та робочі групи, які мали напрацювати пропозиції щодо звільнення культових споруд, які не використовувалися за призначенням.

---

¹⁸ Конституція України. Суми: ФОП Соколик Б. В., 2009. 52 с.

¹⁹ Любчик В. Політико-правові засади та стратегія державної етноконфесійної політики: становлення сучасного розуміння. Релігійна свобода: Міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства. Науковий щорічник. 2007. № 12. С. 31–35.

²⁰ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

²¹ Конституція України. Суми: ФОП Соколик Б. В., 2009. 52 с.

²²Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

²³ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

Також на регіональному рівні були створені спеціальні комісії та робочі групи для підготовки пропозицій щодо передачі релігійних цінностей, які зберігаються в національних музеях та архівах.

Пропозиція про передачу релігійних цінностей, що зберігаються в національних музеях та архівах, була підготовлена Відповідно до цього Указу Президента, протягом перших шести місяців його реалізації. За перші шість місяців його реалізації Церквам і релігійним організаціям було повернуто 895 культових будівель, які використовувалися не за призначенням, та понад 6 100 предметів релігійного культу. Посилено державні заходи щодо сприяння релігійному будівництву: станом на 1 жовтня 1992 року 1 546 церков і молитовних будинків перебували на стадії будівництва²⁴.

У багатьох випадках церквам і релігійним організаціям відмовляли у поверненні їхніх будівель (ділянок). Інші зайняті державними організаціями та установами»²⁵. Подекуди повернення храмів не зняло напруження у міжрелігійних відносинах, оскільки на право власності на ті чи інші культові споруди претендували різні церкви та релігійні організації. Це стосувалося і виділення земельних ділянок під культові споруди, що не завжди відбувалося у випадку з «культовими будівлями»²⁶.

Політизація церковно-релігійного середовища посилилася напередодні Помаранчевої революції²⁷ та під час Революції Гідності. 22 грудня 2004 року в Києві відбувся круглий стіл «Позиція християнських Церков України в контексті виборчого процесу». Серед іншого, учасники обговорили наступні питання Роль

---

²⁴ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021. С.60

²⁵ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

²⁶ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

²⁷ Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

релігійного чинника в українському суспільстві та питання, пов'язані з позицією Церкви у виборчому процесі. За результатами круглого столу були презентовані наступні матеріали «Звернення до громадськості лідерів християнських Церков України до громадян на передодні другого туру голосування 26 грудня 2004 року».

У спільному зверненні керівники українських християнських конфесій закликали громадян України «помолитися за мир, злагоду та чесні вибори»²⁸. 28 грудня 2004 року відбулося засідання ВРЦіРО та Колегії Державного комітету України у справах релігій. Відбулося засідання Національної комісії України у справах релігій. На ньому були прийняті наступні рішення. Спільну заяву з приводу останніх політичних подій, пов'язаних з президентськими виборами 2004 року. У ній учасники засідання закликали представників Церков і релігійних організацій, які брали участь у політичних кампаніях, «усвідомити свої помилки та зробити все необхідне для їх виправлення». Вони закликали їх «усвідомити свої помилки та зробити все необхідне для їх виправлення»²⁹.

Слід зазначити, що за період незалежності члени ВРЦіРО систематично залучалися до обговорення актуальних питань. Органи державної влади почали систематично залучати членів ВРЦіРО³⁰. На початку 2000 року Державний комітет України у справах релігій у своїй доповіді «Про сучасний стан і тенденції розвитку релігійних проблем в Україні» констатував наступне. У своїй доповіді «Про сучасний стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні» він, зокрема, підкреслив, що важливу роль ВРЦіРО у державно-конфесійних відносинах в Україні «ухвалила та оприлюднила низку важливих заяв і звернень» ряд важливих заяв і звернень до

---

²⁸ Цит. за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

²⁹ Цит. за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

³⁰ Цит. за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

Президента України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради України та вірян громадян, які лягли в основу плану заходів Кабінету Міністрів України щодо сучасної політики Української держави в її ставленні до релігії та церкви...»³¹. Ця заява лягла в основу плану заходів Ради Міністрів України щодо сучасної політики Української держави у сфері релігії та ставлення до релігії³².

У листі, підготовленому для Президента України Віктора Януковича Лист ВРЦіРО від 21 квітня 2011 року, підписаний представниками та керівниками Церков і релігійних організацій. Під час зустрічі з Президентом України 21 березня 2012 року, підписана представниками Церков і релігійних організацій³³. У ньому пропонується вдосконалити чинне законодавство про свободу совісті та релігійні організації зокрема, було запропоновано ухвалити Концепцію державно-конфесійних відносин в Україні, підготовлену Українським незалежним центром економічних і політичних досліджень у співпраці з українськими представниками релігійних конфесій та народними депутатами. Пропонується розробити та запровадити до галузевого законодавства, що регулює діяльність релігійних організацій в окремих сферах суспільного життя:

- Розробити та ввести «точкові» зміни до галузевого законодавства, що регулює діяльність релігійних організацій в окремих сферах суспільного життя.
- Не вносити зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

---

³¹Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

³² Цит.за: Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021.

³³ Лист Президенту України Януковичу В. Ф. від членів Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій стосовно актуальних питань державно-конфесійних відносин в Україні. Національна безпека та оборона. 2013. № 1. С. 42–43.

- Не вносити зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»³⁴.

Пропозиція не вносити зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» обґрунтовується наступними причинами.

Обґрунтовано Резолюцією круглого столу «Діалог між релігійними організаціями та владою в Україні» від 20 грудня 2010 року. Зокрема, у ній зазначено: «На сучасному етапі без погодження з Всеукраїнською Радою Церков і релігій не можуть бути внесені жодні зміни до Закону України «Про освіту». На даному етапі без погодження з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій не можуть бути внесені зміни до чинного Закону України «Про свободу совісті».

Жодні зміни до чинного Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» «не дозволять зберегти чинний баланс у міжрелігійних відносинах. Це означає не вносити жодних змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»³⁵ з метою її збереження.

Однак Президент Віктор Янукович у державно-конфесійних відносинах характеризувався тим, що характеризувався тим, що фактично ігнорував пропозиції релігійної спільноти (за винятком намірів УПЦ МП) поприпозицію Церков і релігійних спільнот, зокрема, наприкінці 2012 року були прийняті зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» «без врахування їх побажань 4 квітня 2013 року на засіданні Секретаріату ВРЦіРО релігійні діячі

---

³⁴ Звернення Всеукраїнської Ради Церков до Президента України Віктора Януковича (повний текст). Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/153-zvernennya-vseukrayinskoyi-rady-cerkov-doprezydenta-ukrayiny-viktora-yanukovycha-povnyu-tekst> (дата звернення: 01.03.2010)

³⁵ Резолюція Круглого столу «Діалог між владою і конфесіями в контексті європейської системи цінностей». Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/145-rezolyuciya-kruglogo-stolu-dialog-mizhvladoyu-i-konfesiya-v-konteksti-evropeyskoyi-systemy-cinnostey> (дата звернення: 01.03.2018)

заявили, що на засіданні Секретаріату ВРЦіРО на засіданні Секретаріату ВРЦіРО релігійні діячі заявили, що церкви й релігійні організації залишилися поза межами законотворчого процесу. Також було зазначено, що з боку державного апарату відсутнє прагнення до організованого діалогу та залучення державних інституцій. Державні органи не були готові до системного діалогу та прозорі співпраці з релігійними громадами у законодавчому полі³⁶.

Було відзначено відсутність готовності з боку державних органів до системного діалогу та прозорі співпраці з релігійною спільнотою у законодавчому полі³⁷. Водночас напередодні, під час зустрічі ВРЦіРО з керівництвом та членами Комісії з питань культури й духовності, релігійна спільнота зазначила, що влада не бажає вести системний діалог та прозору співпрацю з релігійною спільнотою³⁸. Відбулися зустрічі представників ВРЦіРО з керівництвом та членами Комісії з питань культури й духовності та Комісії з питань науки та освіти. Вони висловили готовність до конструктивної співпраці у законотворчому процесі³⁹.

Українське суспільство як і його суспільні напрями відчуло на собі зміни у 2014 році після Революції Гідності. Яка своєю чергою, стала незамінним

---

³⁶ М'якітченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)»

³⁷ Представники церков закликають владу до діалогу щодо законотворчого процесу. Інститут релігійної свободи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1206%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 11.03.2018).

³⁸ Представники церков закликають владу до діалогу щодо законотворчого процесу. Інститут релігійної свободи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1206%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 11.03.2018).

³⁹ Всеукраїнська Рада Церков обговорила з депутатами перспективи розвитку законодавства. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/events/203-vseukrayinska-rada-cerkov-obgovoryla-z-deputatamy-perspektyvy-rozvytkuzakonodavstva> (дата звернення: 11.03.2018).

процесом змін суспільно-політичного життя українців. Зокрема, з початком бойових дій на сході України трансформації зазнали та церковно-релігійні організації. Першочергово саме церковні та різні релігійні організації мобілізувалися задля розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб, підтримки військових та добровольців(їх родин) та інших постраждалих і що потребують допомоги. Особливістю стало те, що було проголошено єдину спільну міжконфесійну позицію в цьому питанні. У такому разі, дана ситуація характеризувала благодійну діяльність як безплатну матеріальну і духовну підтримку для постраждалих від військового конфлікту на сході України.

Ще з початку активних військових дій на сході України позиція релігійних міжконфесійних діячів була висловлена і закріплена ВРЦіРО із закликами до утихомирення суспільно-політичної ситуації в країні⁴⁰ та пізніше ще до розв'язання конфлікту мирним шляхом.

З 2013 року церковно-релігійні організації були включені та зацікавлені в діалозі щодо підтримки у курсі Євроінтеграції України. До Брюсселю було здійснено ряд візитів представниками ВРЦіРО, де захищали важливі для українців цінності та відстоювали проєвропейський вибір України⁴¹. Під час неодноразових зустрічей підіймалися питання: «європейських перспектив України з огляду на різні труднощі євроінтеграційного процесу»⁴² та

---

⁴⁰ Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо нормалізації суспільно-політичної ситуації в країні з огляду на внутрішні та зовнішні виклики. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/382-councilof-churches-address-on-socio-political-situation-in-ukraine> (дата звернення: 10.05.2018).

⁴¹ 20 років на шляху діалогу та порозуміння. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vrciro.org.ua/ua/council> (дата звернення: 11.03.2017).

⁴² Делегація Всеукраїнської Ради Церков зустрілась з єврокомісаром Штефаном Фюле. Інститут релігійної свободи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: 190 https://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1184%3A1&catid=35%3Aworld&Itemid=62&lang=uk (дата звернення: 11.03.2018).

наголошувалося на значенні моральних засад для української та європейської спільнот загалом.

9 липня 2014 року ВРЦіРО закликала до мирного розв'язання конфлікту на Сході та оголосила власну готовність включитися в ці процеси. Представництво релігійних організацій так звані духовні лідери закликали скласти зброю та припинити кровопролиття, розпочати негайний процес звільнення полонених. Варто звернути увагу на те, що серед підписантів були Митрополит Чернівецький і Буковинський (УПЦ МП), очільник Київської Митрополичої кафедри Онуфрій⁴³.

Такі та інші подібні звернення з'явилися та у «Зверненні Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій про обов'язок допомоги у захисті Батьківщині» від 10 лютого 2015 р⁴⁴.

Важливим напрямком роботи постало гостре питання створення ПЦУ, що розвинуло міжконфесійний діалог який певною мірою вийшов на міжнародний рівень. Справа набула активного розголосу з квітня 2018 року, саме тоді ЗМІ почало активно транслювати цю новину використовуючи на своїх ресурсах, власне після того, як Верховна Рада України підтримала Звернення Президента П. Порошенка до Вселенського Патріарха Варфоломія про надання томосу про автокефалію Єдиної Помісної Православної Церкви в Україні.

Зовнішнє середовище не залишилося осторонь, тому ідея надання автокефалії була підтримана і на міжнародному різних релігійними діячами під час зустрічей з представниками інших країн. Українська діаспора також рішуче

---

⁴³ Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо ситуації на Сході України. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vrciro.org.ua/ua/statements/407-uccro-appeal-on-situation-in-easternukraine> (дата звернення: 20.12.2018).

⁴⁴ Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій про обов'язок допомогти у захисті Батьківщини. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/425-uccro-statement-defence-ukraine> (дата звернення: 08.05.2018).

заявила про надання автокефалії УПЦ, серед яких було представництво Світового конгресу українців⁴⁵⁴⁶.

26-30 травня 2018 року у м. Стамбул працювала українська делегація, завданням якої було представлення і передача Вселенському Патріарху Варфоломію документ звернення з проханням підтримати надання томосу про створення Єдиної Помісної Православної Української Церкви. Тоді ж ініціативну групу вірян з України очолив делегат Київської православної богословської академії С.Чокалюк⁴⁷. Важливим фактом залишається те, що під час акції українців, у кінці серпня 2018 року, на підтримку автокефалії у Стамбулі паралельно відбувалася зустріч патріарха РПЦ Кирила та Вселенського Патріарха Варфоломія⁴⁸.

Серед усіх конфесій, що підтримали ідею надання автокефалії залишилася одна, яка категорично і навмисно гальмувала процеси та висловлювала активно свою позицію на міжнародному рівні – УПЦ МП. 8 травня 2018 р. Митрополит Онуфрій під час зустрічі з послом США в Україні М. Йованович заявив, що «відновлення єдності українського Православ'я має відбуватися виключно на

---

⁴⁵Звернення Постійної Конференції Українських Православних Єпископів Поза Межами України. Світовий конгрес українців. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/Image/Letters/Statement\(Ukr.\).pdf](http://www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/Image/Letters/Statement(Ukr.).pdf) (дата звернення: 10.06.2018).

⁴⁶ Президент СКУ Євген Чолій зустрівся з Вселенським Патріархом Варфоломієм I у Стамбулі. Світовий конгрес українців. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrainianworldcongress.org/news.php/news/1781/lang/ua> (дата звернення: 31.03.2018).

⁴⁷ Український день на Фанарі. Київська православна богословська академія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kpba.edu.ua/publikatsii/all-news/news/2608-ukrainskyiden-na-fanari.html> (дата звернення: 11.06.2018).

⁴⁸Українці у Стамбулі сьогодні моляться за Томос. Релігія в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/ukraine_and_world/ukrainians_outside_of_Ukraine/72454/ (дата звернення: 18.09.2018).

канонічній основі»⁴⁹. Окрім іншого, УПЦ МП засудила втручання у питання щодо надання томосу про автокефалію української влади⁵⁰.

Безперечно, важливо зазначити, що питання надання томосу про створення Єдиної Помісної Православної Української Церкви набуло політичного забарвлення. Особливо помітно це стало у розпал передвиборчої кампанії на президентських виборах 2019 року.

Кінець 2018 року увійшов в історію створенням ПЦУ, що призвело до структурних змін у релігійній мережі. Першочергово це саморозпуск УПЦ КП та УАПЦ, основою з якої утворилася і нова церковна організація. Поява ПЦУ стала каталізатором і ще одною хвилею переходів релігійних громад від УПЦ МП до ПЦУ. Відповідно сама процедура переходу була спрощена з прийняттям Верховною Радою України законодавчих ініціатив.

Релігійні інституції зараз є одним із важливих соціальних інститутів, яким українці довіряють найбільше. В роки незалежності України церковно-релігійні організації також почали брати участь у державотворчі ініціативи.

1.2 Динаміка довіри до інституту церкви

Церква як інституція має окремий елемент впливу на українців, особливо на жителів сільської місцевості. Це характеризується і супроводжується церковно-культурними звичаями та обрядами під час святкувань. Цей зв'язок залишається і сьогодні між церквою і громадянським суспільством.

---

⁴⁹ Блаженніший Митрополит Онуфрій зустрівся з Послом США в Україні Марі Йованович. Українська Православна Церква. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [185 http://news.church.ua/2018/05/08/blazhennishij-mitropolit-onufrij-zustrivsyazposlom-ssha-v-ukrajini-mari-jovanovich/#more-203562](http://news.church.ua/2018/05/08/blazhennishij-mitropolit-onufrij-zustrivsyazposlom-ssha-v-ukrajini-mari-jovanovich/#more-203562) (дата звернення: 01.06.2018).

⁵⁰ Синод звернувся до вірних УПЦ щодо інформації про можливість «надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні». Українська Православна Церква. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.church.ua/2018/05/25/sinod-zvernuvsya-do-virnix-upc-shhodoinformaciji-pro-mozhlyvist-nadannya-tomosu-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoji-cerkviv-ukrajini/> (дата звернення: 12.06.2018).

Тема церкви є досить чутливою та унікальною сама по собі. Особливий культ і фундамент Церкви як і будь-якої організації збудований на довірі до структури та вірі в ідеологію, тобто «дух» організації. Важливо зазначити, що здатність церкви зосередитися на значущості, у будь-який час, для людей різних поколінь безпосередньо пов'язана з її впливом та актуальністю. Саме тому різні соціологічні групи проводять різні дослідження довіри населення до соціальних інституцій.

Показник довіри це сукупний збірник емоцій, загальних знань, особистих вражень людини до досліджуваного поняття. Варто зазначити, що довіра ніяк не пов'язана з конкретними діями. Присутність довіри може значною мірою сприяти підтримці об'єкта довіри та його позиції. Проте, такий ланцюг взаємодії працює не завжди. Для багатьох людей це може залишатися більше духовним феноменом або потребуватиме додаткових факторів для того, щоб воно стало реальним.

У періоди соціальної нестабільності та змін проблеми довірили стають все більш актуальними. У реальному світі основою трансформації суспільства є довіра широких верств населення до уряду, різних соціальних інституцій і груп або просто до інших людей. З іншого боку, велика кількість недовіри перешкоджає ефективному впровадженню змін, спрямованих на модернізацію взаємодій між соціальною, економічною та політичною сферами.

Соціальна напруга, яка виникає в результаті релігійних конфліктів, є важливим фактором, що визначає рівень довіри населення до релігійних організацій. Зважаючи на те, що соціальна напруженість існує як у взаємодії між людьми, так і в їхній свідомості, логічно припустити, що відчуття також повинні свідчити про її існування. Якщо більшість людей помічає соціальну напругу, це не вигадка чи спотворення ЗМІ, а реальність. Соціологи вважають важливим не лише сам факт створення релігійних організацій, але й те, як ці організації сприймаються масою населення та як вони ставляться до них⁵¹.

---

⁵¹ Лошак К.Я. «Довіра до інституту церкви в Україні як соціальна проблема: соціологічний аналіз» 2021

Відповідно до результатів дослідження проведеного фондом «Демократичних ініціатив» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова у другій половині липня 2015 року серед лідерів довіри виступають – волонтери, церква, українські ЗМІ. Рівень довіри до церкви становив тоді 62%⁵², що за попередні 5 років це найнижчий результат.

Уже у 2016 році результатами свого дослідження поділився Київський інститут соціології⁵³. Тоді ж позиції лідера довіри церква і в порівнянні з попереднім роком результати зросли. Церкві більше довіряють люди старшого віку – 68,5%, ніж молодше покоління – 51%, а також ті, хто здобули середню освіту.

У 2017 році ситуація дещо змінилася, адже згідно з результатами щорічного опитування за рівнем довіри Європейський Союз випередив усі національні інституції. У той рік церкві довіряли 58% українців⁵⁴. Що значно менше ніж у попередньому році.

У 2018 році Київський міжнародний інститут соціології провів власне опитування громадської думки, яке показало, що показник довіри до церкви знову зменшився – 51%. Найбільшою довірою серед українців користувалися звичайні люди, які живуть поруч – 68%; волонтери, які допомагають армії та переселенцям 63% та 61%. Тільки після цього 3-тє місце довіри подіє церква.

Згідно з результатами опитування проведеного фондом «Демократичні ініціативи» та Центром Разумкова – рівень довіри виріс у порівнянні з

---

⁵² «Українці найбільше довіряють волонтерам, церкві та армії». BBC NEWS Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/08/150804_dif_sociology_trust_rate_vs

⁵³ «Українці найбільше довіряють церкві та волонтерам - дослідження». Українська правда [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/01/15/206550/>

⁵⁴ «У рейтингу довіри українців Євросоюз випередив Церкву». Zaxid.net [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zaxid.net/yevrosoyuz_ocholiv_reyting_doviri_sered_ukrayintsiv_n1461335

попереднім роком до 65%. Перше ж місце довіри посідало ЗСУ – 71% у 2019 році⁵⁵.

Паралельно кінець 2018-2019 роки це роки утворення і становлення ПЦУ, який пояснює ріст коефіцієнта довіри до церкви.

Результати довіри у 2020 році майже не змінилися, що стосувалося інституту церкви, а саме: 63%⁵⁶.

У 2021 році рівень довіри громадян до інститутів суспільства та політиків в Україні досліджував Центр Разумкова⁵⁷. У відсотковому співвідношенні може здатися, що ситуація не змінилася, бо як і минулого року показник становить 63,5%. Проте, довіра до інституту церкви поступила тепер ЗСУ – 68%, волонтерам – 64%.

У 2022 році соціологічне дослідження⁵⁸ проводилося службою Центру Разумкова за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні з 22 вересня по 1 жовтня 2022 року. Рівень довіри до церкви виріс і показник становить – 70%, найвищий рівень довіри в Західному регіоні – 86%, у Центральному – 72%, на Півдні – 62%. Східний регіон відмітився тим, що

---

⁵⁵ «Армія, церква та волонтери: українці розповіли, кому довіряють найбільше». Суспільне [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://susilne.media/6716-top-3-doviri-sered-ukrainciv-armia-cerkva-ta-volonteri/>

⁵⁶ «Українці найбільше довіряють Збройним Силам, церкві, ЗМІ та громадським організаціям». АРМІЯ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2020/07/16/ukrayinczi-najbilshe-doviryayut-zbrojnym-sylam-czerkvi-zmi-ta-gromadskym-organizacziyam/>

⁵⁷ «Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень-серпень 2021 р.)» Центр Разумкова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>

⁵⁸ «Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень-жовтень 2022 р.)» Центр Разумкова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykoideologichni-orientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r>

статистично значуще різниці між тими хто довіряє і не довіряє становить 48% і 51% відповідно.

На початку 2023 року Центр Разумкова проводив своє дослідження⁵⁹ щодо довіри соціальних інституцій. Показник довіри до церкви не змінився в порівнянні з попереднім роком і становить – 70%. Проте, рівень довіри серед українців виріс до інших інституцій і посунув церкву у рейтингу: ЗСУ – 96%; волонтерські організації – 88%; добровольчі загони – 87%; НГУ – 86%; ДСНС – 85%; Президента України – 83%; Державної прикордонної служби – 82%; МОУ – 78%; СБУ – 74%; Національної поліції – 71,5%.

Таблиця 1

Рейтинг довіри до Церкви

Рік	«%» довіри до Церкви
2015	62
2016	69
2017	58
2018	51
2019	65
2020	63
2021	64
2022	70
2023	70

2015 - 2023 роки

⁵⁹ «Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий-березень 2023 р.)» Центр Разумкова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r>

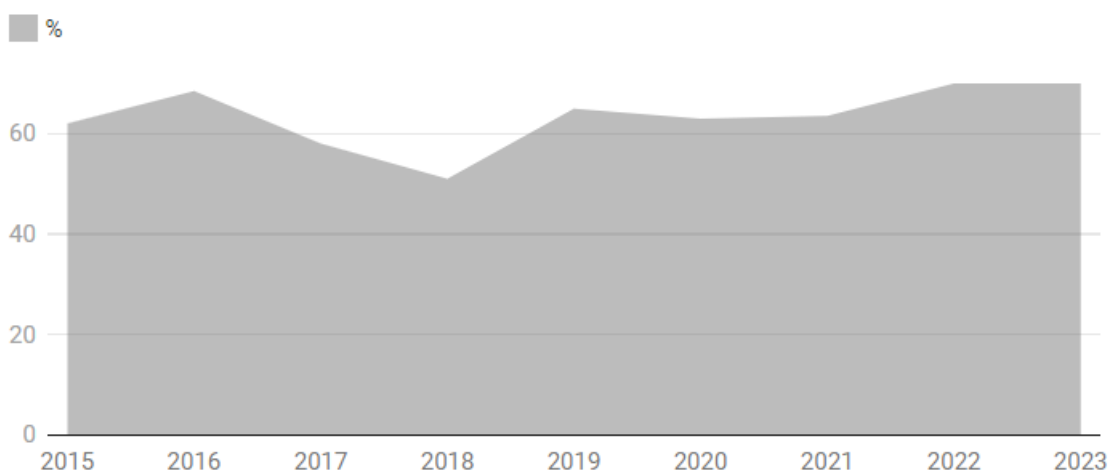
Джерело: Дослідження Центру Разумкова, КМІСу

Таблиця 1 демонструє сукупний результат довіри українців до соціального інституту Церкви, зібрані усі результати соціологічних опитувань з 2015 по 2023 рік. Помітна тенденція, що останні роки відсоток довіри не тільки виріс, а й тримається на вище середніх показниках, які свідчать про ефективну роботу інституту з суспільством.

Цікаво спостерігати, які майбутні тенденції довіри можна спостерігати в українському суспільстві. Особливо варто врахувати той факт, що Верховна Рада України схвалила законопроект 8371⁶⁰, що передбачає заборону діяльності в Україні релігійних організацій, що пов'язані з Росією.

Таблиця 2

Рейтинг довіри до Церкви

2015 - 2023 роки

Джерело: Дослідження Центру Разумкова, КМІСу

Таблиця 2 демонструє діаграму площ за результатами соціологічних опитувань, де більш чітко видно різкий спад починаючи з 2016 року і підйом з 2018 року. Спад довіри до соціальних інституцій це результат роботи Уряду і політики Президента України Петра Порошенка. Цікаво, що різкий підйом

⁶⁰ Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій (№8371) - за основу з доопрацюванням положень відповідно до ч. 1 ст. 116[Електронний ресурс] – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=25131

рейтингу довіри до інституту церкви припав з передвиборчими перегонами на пост Президента України. Усі ми пам'ятаємо гасло одного з кандидатів «Армія. Мова. Віра» і так званій «томос-тур» у розпал виборчої кампанії. Результат не змусив себе чекати та підняв рейтинги як для кандидата в Президенти України, так і рейтинг довіри до церкви.

З початком повномасштабного вторгнення на фоні емоційних коливань настрою населення рейтинг довіри до соціальних інституцій виріс і стабілізувався вже другий рік підряд. Останні події та зміни в законодавстві щодо діяльності РПЦ в Україні сприяли стабільності показника довіри. Неодноразово в українських ЗМІ можна зустріти публікації про розкриття колаборантських дій учасниками яких ставили священники або працівники дотичні до роботи РПЦ в Україні. Ще однією вдало розкритою справою діяльності журналістів «Української правди»⁶¹, які своїм розслідуванням підтвердили громадянство РФ у понад 20 священнослужителів УПЦ (РПЦ в Україні). І це тільки одиниці прикладів розкритих справ серед тисячі відомих які назбиралися продовж історії.

---

⁶¹ «Митрополит УПЦ МП Онуфрій і понад 20 священників мають громадянство РФ — УП. У церкві заперечують» Суспільне. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/439167-mitropolit-upc-mp-onufrij-i-ponad-20-svasennikov-maut-gromadanstvo-rf-up-u-cerkvi-zaperecuut/>

РОЗДІЛ II. Чинники переходу релігійних громад до Православної Церкви України

2.1 Динаміка переходів релігійних громад до ПЦУ

Усі нові політичні виклики, які з'явилися в Україні після 2014 року, такі як Євромайдан, анексія Криму, окупація територій на Донбасі та кампанія дезінформації в рамках гібридної війни нового типу, спонукали людей задуматися про різні соціальні та культурні фактори (особливо релігійні) та політичні процеси в країні.

Динаміка переходу різних релігійних громад до ПЦУ є одним з аспектів сучасних релігійних і соціокультурних змін, які відбуваються в українському суспільстві. В цих рамках наукової роботи цей процес вивчає та аналізує складне соціальне явище. Перехід релігійних громад до ПЦУ вимагає глибокого розуміння та пояснення через призму широкого спектра факторів і впливів, які впливають на контекст.

Конфесійна ситуація перед заснуванням ПЦУ: Перед заснуванням ПЦУ існувала конфліктна ситуація в релігійному середовищі України, яка полягала в розділі Української православної церкви (УПЦ) під Московським патріархатом і Київським патріархатом. У результаті цього розділу виникли конфлікти та напруженість, які визначали подальший розвиток подій.

Національна самосвідомість: висока національна самосвідомість українців підштовхнула їх до бажання мати власну автокефальну церкву, незалежну від зовнішніх впливів.

Політичний контекст: Політичний контекст змінився, зокрема після подій Євромайдану. Це призвело до того, що підтримка створення автокефальної церкви та відокремлення від російського впливу стала менш ефективною.

Суспільна підтримка: основним фактором формування ПЦУ стала активна участь громадян та громадських організацій у вимаганні його створення.

Вплив media: Позитивний імідж ПЦУ та його значущість були значно підкріплені інформаційною кампанією та підтримкою національних медіа.

Команда Опендатаботу, відповідно до рішення Міністерства юстиції запустити Єдиний державний реєстр юридичних та фізичних осіб, а вже через тиждень в роботу запустили першу версію бота⁶². Сьогодні це революційний успіх на державному рівні, оскільки тепер не потрібно відвідувати десять інстанцій для отримання однієї довідки. Аналітики порталу часто публікують різні матеріали, на які часто посилаються українські, та й не тільки, ЗМІ. Власне, сьогодні інформацію про кількість переходів релігійних громад першими посиланнями браузер видає статті популярних видань та інформаційних порталів, які своєю чергою посилаються на аналітику або дані взяті з Опендатаботу⁶³. Дивитися Додаток А. У своїй роботі я теж користуюся даними взятими з даного порталу та усі наступні дослідження представлені у цьому розділі розроблені на результатах даних взятих з ресурсу Опендатабот⁶⁴.

Динаміка переходу парафій 2014-2023

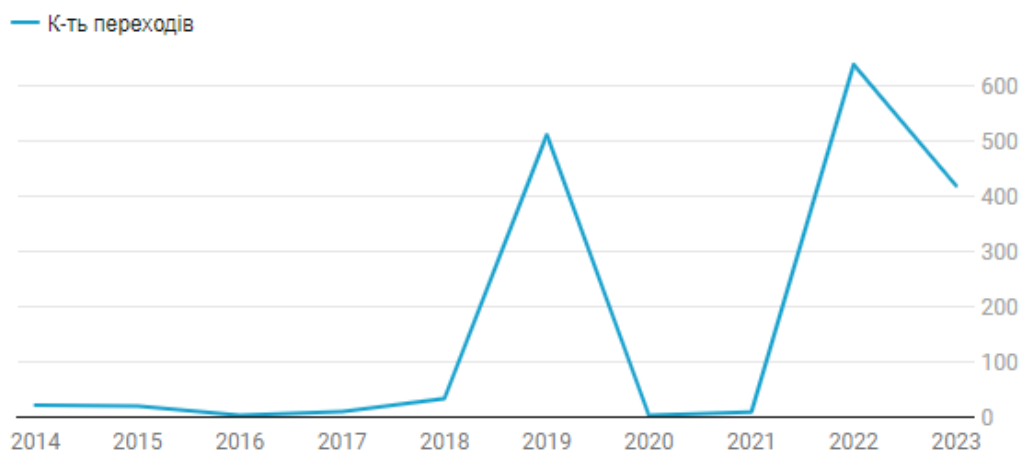

Рис.1. Динаміка переходу парафій 2014-2023.

⁶²Про нас. Офіційний сайт Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/open/about>

⁶³«Скільки церков УПЦ МП перейшли до ПЦУ у 2023 році». Суспільне. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/440769-skilki-cerkov-upc-mp-perejsli-do-pcu-u-2023-roci-doslidzenna-opendatabot/>

⁶⁴Аналітика. Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics>

Джерело: Опендатабот

Рис. 1 показує динаміку переходів парафій з УПЦ МП до ПЦУ з 2014 року по 2023 рік. Вертикальна шкала продемонстрована на графіку від 0 до 600 кількість переходів на один рік. Горизонтальна шкала показує досліджуваний часовий проміжок, а саме з 2014 року по 2023 рік.

З початку вторгнення Росії на територію України запустився активний процес переходу релігійних громад від УПЦ МП до УПЦ КП (тоді). На графіку можемо побачити, що у 2014 році було зареєстровано 23 переходи. У наступному 2015 році цей показник, майже, не змінився – 22 переходи. При чому після цього розпочався спад активності переходів і у 2016 році було здійснено лише 5 переходів. У 2017 році ситуація дещо змінилася і шкала графіку стала зростати, оскільки за цей рік було здійснено 12 переходів.

З квітня 2018 року розпочалася активна інформаційна кампанія «томос». Представники влади разом із зацікавленими представниками духовенства розпочали активний процес переговорів для отримання томосу для утворення автокефалії Помісної Церкви України. За цей рік було здійснено 35 переходів релігійних громад.

Важко не помітити, що 2018 рік став переломним етапом, з високим підйомом шкали в гору, де графік підійнявся до числа 512. Це пов'язано з тим, що 16 грудня 2018 року Україна отримала томос на утворення автокефалії.

Після утворення ПЦУ процес переходів прискорився та актуалізувався, адже тепер і ВРУ з утворенням офіційно зареєстрованого представництва може посилатися своїми законами на їхню діяльність. А тому 17 січня 2019 року ВРУ проголосувала за основу і в цілому законопроект № 4128-Д щодо зміни релігійними громадами підлеглості. За це рішення проголосували 229 парламентарів⁶⁵.

---

⁶⁵ Перехід до ПЦУ: Рада ухвалила закон про зміну підлеглості релігійних громад. Волинські новини. Архів оригіналу за 19 січня 2019. Процитовано 22 січня 2019.

Президент України Петро Порошенко 28 січня 2019 року підписав цей законопроект⁶⁶.

Розглянемо період з 2018 року по 2023 рік детальніше.

Таблиця 3

Динаміка переходу парафій 2018-2023

Рік	К-сть переходів	Всього
2018	35	35
2019	512	547
2020	5	552
2021	11	563
2022	639	1201
2023	420	1621

Джерело: Опендатабот.

Таблиця 3 демонструє динаміку переходу релігійних парафій з УПЦ МП (РПЦ) до ПЦУ(з моменту її створення), а саме з 2018 року по 2023 рік. У даній таблиці зосереджені підрахунки зареєстрованих релігійних громад, що здійснили перехід. Перша колонка таблиці – рік, друга – кількість переходів релігійних громад зареєстрованих у конкретному році, третя колонка – це показник скільки всього станом на той чи інший рік було зафіксовано переходів релігійних громад в конкретному році.

⁶⁶ Порошенко підписав закон про переходи релігійних громад. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/>. Радіо «Свобода». 28 січня 2019. Процитовано 22 червня 2019.

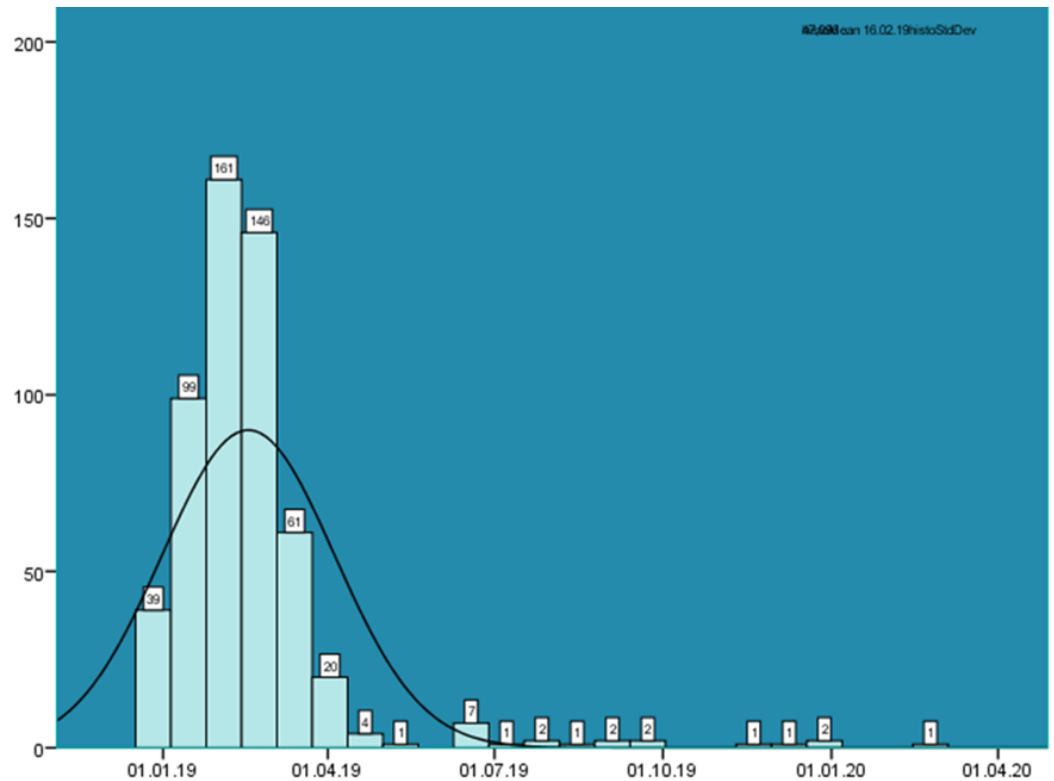

Рис. 2. Динаміка переходів релігійних громад 2019-2020.

Джерело: Опендатабот.

Рис.2 демонструє нам динаміку переходів з початку 2019 року й станом на 2020 рік. Похила лінія на графіку вказує нам динаміку переходів. Маленьке біле віконечко з цифрою в середині вказує нам на кількість переходів яка відбувалася у той чи інший період. Найбільш яскравий період з січня по квітень 2019 року, цікаво, що саме цей період припав з передвиборчими перегонами на пост Президента України. Оскільки новий Президент не приділяв вагомої уваги питанню переходів до ПЦУ, тому процес переходів значно зменшився. А ситуація з карантом зовсім призупинила цей процес.

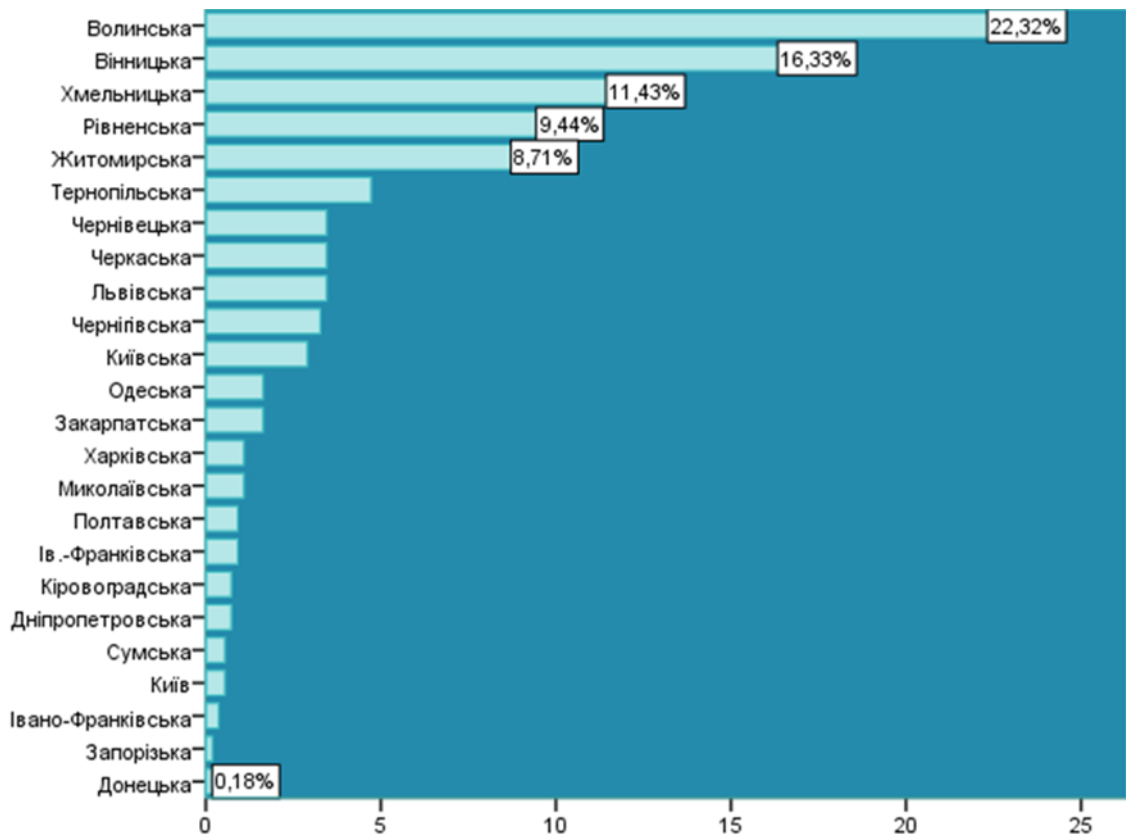

Рис.3. Динаміка переходів релігійних громад: рейтинг областей.

Джерело: Опендатабот

Рис. 3 показує нам громади з яких областей здійснили перехід у період з 17 грудня 2018 року по 20 лютого 2020 року. Відразу помітно п'ятірку лідерів: Волинська(22,32%), Вінницька(16,33%), Хмельницька(11,43%), Рівненська(9,44%), Житомирська (8,71%). Варто зазначити, що на даній таблиці представлені не усі області, а тому у Херсонській, Луганській областях та у Криму не відбулося жодного переходу до ПЦУ.

2019 рік характерний високим показником переходів за історію незалежності України, а саме 512 зареєстрованих переходів. Раніше я зазначала, що саме в цьому році був один з найбільших показників довіри до інституту церкви, а саме – 65%.

У 2020 році відбувся знову спад активності. Результат зареєстрованих релігійних громад за рік становить – 5. Критично мале число з попереднім роком. По-перше, це може пояснюватися всесвітньою пандемією і карантинном викликаний вірусом Ковід-19. Тоді увесь світ закрили на карантин і активність

суспільства зменшилася у всіх сферах. Важливо зазначити той факт, що подібна ситуація відбулася у 2016 році. Цікаво, що як і у 2016 році, так і 2020 році проходили місцеві вибори та відповідно виборча кампанія до яких на місцях залучають місцевих лідерів. Найчастіше у містечках чи селах лідерами думок є священники, яких залучають безпосередньо до участі у виборах⁶⁷⁶⁸. Збіг це чи ні, детальніше розписую у попередньому розділі.

2021 рік ніби відзначився знову зростанням про яке свідчить підйом шкали. Проте, показник не відзначився великим числом, кількість переходів релігійних громад за рік становила – 11.

2022 рік став особливим і важким для кожного українця. На фоні повномасштабного вторгнення рівень патріотизму надзвичайно виріс і показник усього українського включаючи довіру до усіх соціальних інститутів. Якщо у 2021 році за рік зареєструвалося 11 громад, то вже наступне число виросло до 639.

У 2023 році (результати станом на листопад 2023) результат зареєстрованих релігійних громад становить 420 громад. Помітна тенденція на спад та зниження реєстрації, але рік не закінчився тому ситуація все ще може змінитися.

Рис. 4 демонструє графік динаміку переходу парафій за 2018-2023 роки для найкращого сприйняття візуалізації вище описаної інформації. Графік ще раз підтверджує різкі перепади, що свідчить про неоднозначність думок суспільства та нестабільну позицію ПЦУ. Це і логічно, бо російське ПСО не чекає і продовжує сіяти пропаганду.

---

⁶⁷ «Священник з Тернопільщини вирішив балотуватись кандидатом в депутати міської ради» Тернопільська липа [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://surl.li/ntmdx>

⁶⁸ «Священник балотуються у депутати – захист церкви чи політтехнологія?» Радіо Свобода. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/2195369.html>

Динаміка переходу парафій 2018-2023

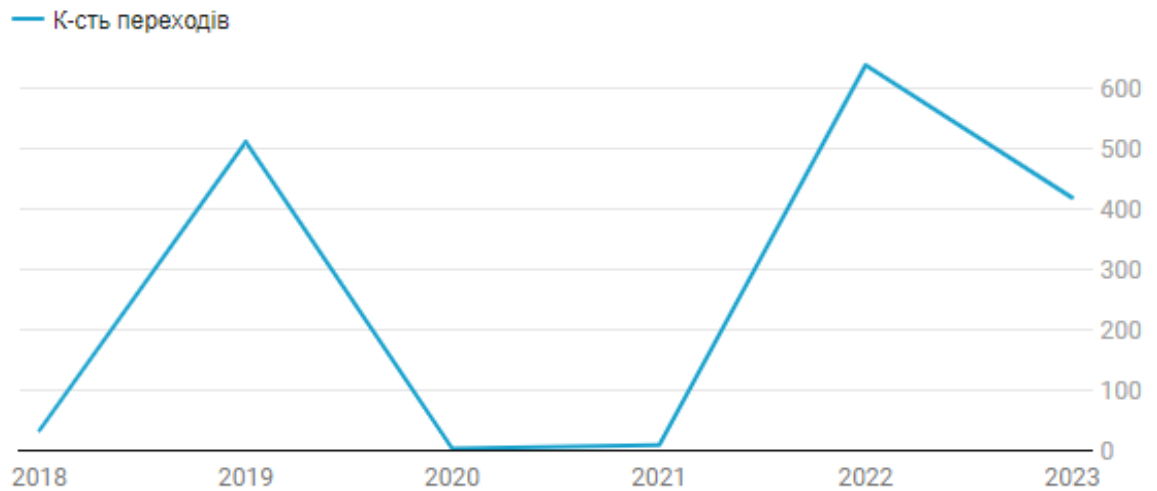

Рис. 4

Джерело: Опендатабот

Незважаючи попри показники статистики відображені, ситуація не така позитивна. Оскільки станом на кінець листопада 2023 року – 1621 громада зареєструвалася в ПЦУ, але прихильників і тих громад яким ще не вдалося перейти до ПЦУ залишилося в рази більше. Про що свідчить таблиця 4.

Таблиця 4 демонструє кількість зареєстрованих парафій УПЦ МП (РПЦ) і кількість перереєстрованих до ПЦУ, дані зібрані та актуальні станом на 25 листопада 2023 року. Таблиця складається з 4 колонок: 1 — регіони України; 2 – кількість наявних парафій УПЦ в регіоні; 3 – кількість релігійних громад які перейшли та зареєструвалися в ПЦУ і регіоні; 4 – відсотковий показник різниці переходів. Відразу помітно лідерів, а сама: Хмельницька область – 998 наявних релігійних громад УПЦ. Проте, Хмельниччина найбільший регіон серед тих, хто перейшов і зареєструвався до ПЦУ, а саме 352 релігійні громади. Наступна область – Вінницька з показником 943 релігійні громади УПЦ. Від цієї кількості відійшло 20.47% громад: 193 до ПЦУ. Третє місце посідає Донецька область з 740 релігійними громадами УПЦ, від яких відійшла до ПЦУ лише 1 громада.

Слідом, майже з однаковими результатами наповнюють список Житомирська область (687 УПЦ; 173 перейшло до ПЦУ; 25,18%); Волинська область (671 УПЦ; 211 перейшло до ПЦУ; 31,45%); Київська область (658 УПЦ; 216 перейшло

до ПЦУ; 32,83%); Дніпропетровська область (643 УПЦ; 19 перейшло до ПЦУ; 2,95%); Закарпатська область (626 УПЦ; 20 перейшло до ПЦУ; 3,19%); Одеська область (613 УПЦ; 10 перейшло до ПЦУ; 1.63%).

Таблиця 4

Перехід парафій із УПЦ МП до ПЦУ станом на 25.11.2023

	К-ть парафій МП	Перейшли до ПЦУ	%
Вінницька	943	193	20.47
Волинська	671	211	31.45
Дніпропетровська	643	19	2.95
Донецька	740	1	0.21
Житомирська	687	173	25.18
Закарпатська	626	20	3.19
Запорізька	371	1	0.27
Івано-Франківська	32	17	53.13
Київська	658	216	32.83
Кіровоградська	308	14	4.55
Луганська	423	0	0
Львівська	74	37	50
Миколаївська	286	10	3.5
Одеська	613	10	1.63
Полтавська	487	25	5.13
Рівненська	568	105	18.49
Сумська	393	10	2.54
Тернопільська	116	42	36.21
Харківська	370	8	2.16
Херсонська	371	5	1.35
Хмельницька	998	352	35.27
Черкаська	461	75	16.27
Чернівецька	305	38	12.46
Чернігівська	566	42	7.42
Київ	268	9	3.36
Севастопольська міська рада	63	0	0
Автономна Республіка Крим	535	0	0

Джерело: Опендатабот

Золоту середину показників складають наступні області: Рівненська (568 УПЦ; 105 перейшло до ПЦУ; 18,49%); Чернігівська (566 УПЦ; 42 перейшло до ПЦУ; 7,42%); Полтавська (487 УПЦ; 25 перейшло до ПЦУ; 5,13%); Черкаська (461 УПЦ; 75 перейшло до ПЦУ; 16,27%); Луганська (423 УПЦ; 0 переходів до ПЦУ; 0%); Сумська (393 УПЦ; 10 перейшло до ПЦУ; 2,54%); Херсонська (371

УПЦ; 5 перейшло до ПЦУ; 1,35%); Запорізька (371 УПЦ; 1 перейшла до ПЦУ; 0,27%); Харківська (370 УПЦ; 8 перейшло до ПЦУ; 2,16%).

Трохи менші показники у наступних областях: Кіровоградська (308 УПЦ; 14 переходів до ПЦУ; 4,55%); Чернівецька (395 УПЦ; 38 перейшло до ПЦУ; 12,46%); Миколаївська (286 УПЦ; 10 перейшло до ПЦУ; 3,5%); м. Київ (268 УПЦ; 9 перейшло до ПЦУ; 3,36%).

Трійку лідерів з найменшими показниками розділяють: Тернопільська (116 УПЦ; 32 перейшло до ПЦУ; 36,21%); Львівська (74 УПЦ; 37 перейшло до ПЦУ; 50%); Івано-Франківська (32 УПЦ; 17 перейшло до ПЦУ; 53,13%) області.

Інформація щодо АРК та безпосередньо м. Севастополь дані актуальні станом на 2014 (тобто до анексії Росією Криму). Тоді статистика була наступною АРК (535 УПЦ) з них у м. Севастополь (63 УПЦ). Крім того, при окремих конкретних даних щодо Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, очікується, що з урахуванням анексії та втрати контролю релігійна картина цих регіонів залишається складною, і, можливо, що деякі громади підпільно змінили свою релігійну приналежність.

Рис. 5 демонструє візуалізацію мапи України, зібрану і відтворену на основі даних за листопад 2023 року. Градієнт кольорів на мапі вимірюється за шкалою, де найтемніші відтінки синього означають найвищий показник переходів, а світлі кольори найменш активні області. Історично склалося, що в наслідок населенням, радянською владою, територію Сходу України переселенням з Росії регіон малоактивний в надбанні релігійних традицій і шанувань церкви⁶⁹.

---

⁶⁹«Шість тез, які змусять українців по-новому подивитися на своє релігійне життя». М. Щур Радіо Свобода [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/religijna-sytuatsija-v-ukrajini/31253931.html>

Парафії які перейшли до ПЦУ (станом на 25.11.23)

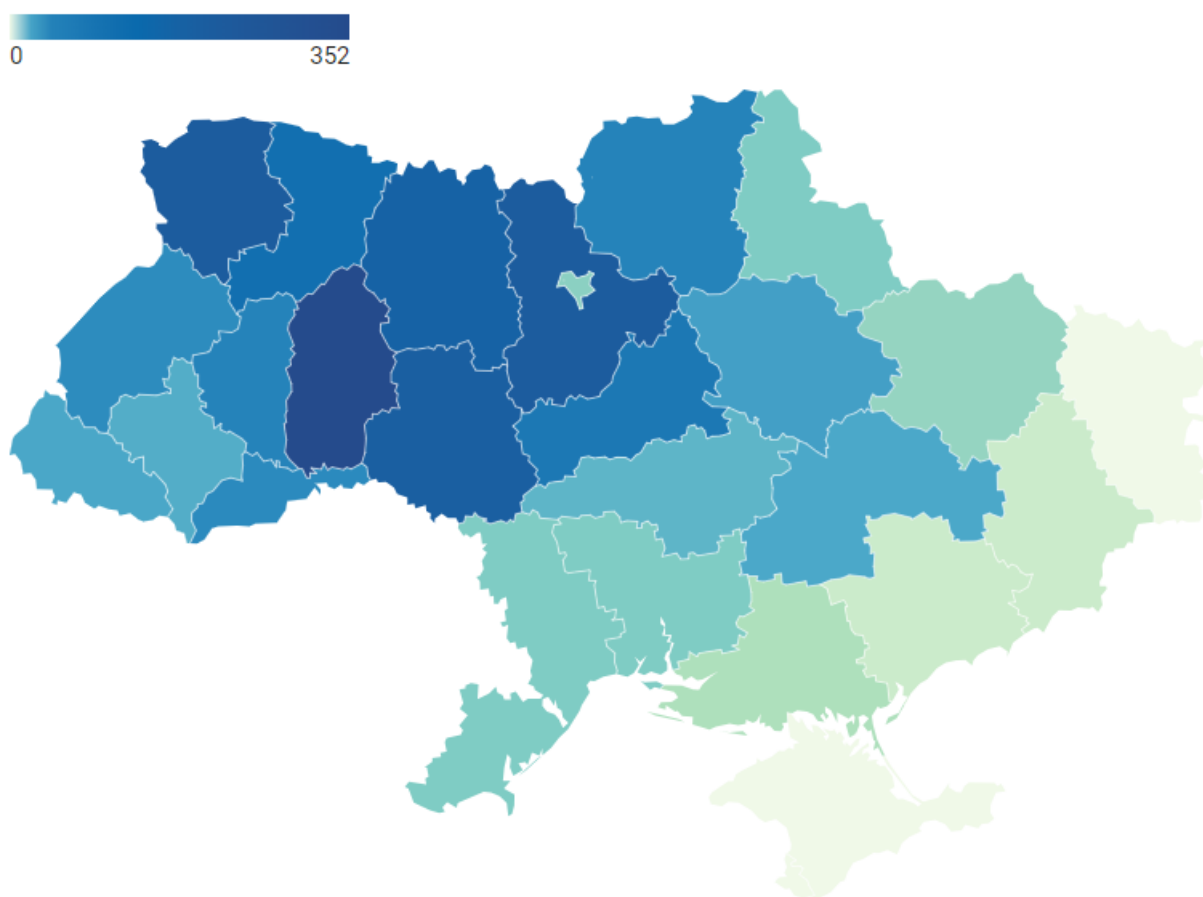

Рис. 5

Джерело: Опендатабот

Попередню таблицю доповнює таблиця 10, на якій (за тим же принципом) візуалізовано мапу України, але цього разу мапа відображає статистику кількості наявних парафій УПЦ МП станом на листопад 2023 року. У даному прикладі ситуація не однозначна і немає єдиного логічного аргументу розташування релігійних організацій (парафій). Можна припустити, що російська влада розташувала свою силу впливу по усій території України, використовуючи різні важелі впливу. Звідси, можна виділити Хмельницьку, Вінницьку, Луганську області, які на мапі позначені найтемнішим відтінком синього кольору.

Несподіваним акцентом на мапі виділилися дві області: Кіровоградська та Миколаївська з найменшими показниками на Півдні країни 308 та 286 відповідно.

З таблиць, зібраних та актуалізованих станом на 25 листопада 2023 року, видно динаміку переходу релігійних громад від УПЦ МП до ПЦУ в різних регіонах України. Лідерами за наявних парафій УПЦ МП виникли Хмельницька область (998 парафій) та Вінницька область (943 парафій).

Найбільше переходів до ПЦУ зафіксовано в Хмельницькій області, де 352 релігійні громади зареєстровані в новій церкві. Відзначається також активний перехід у Вінницькій області, де 193 громади (20,47%) приєдналися до ПЦУ

Кількість парафій УПЦ МП (станом на 25.11.23)

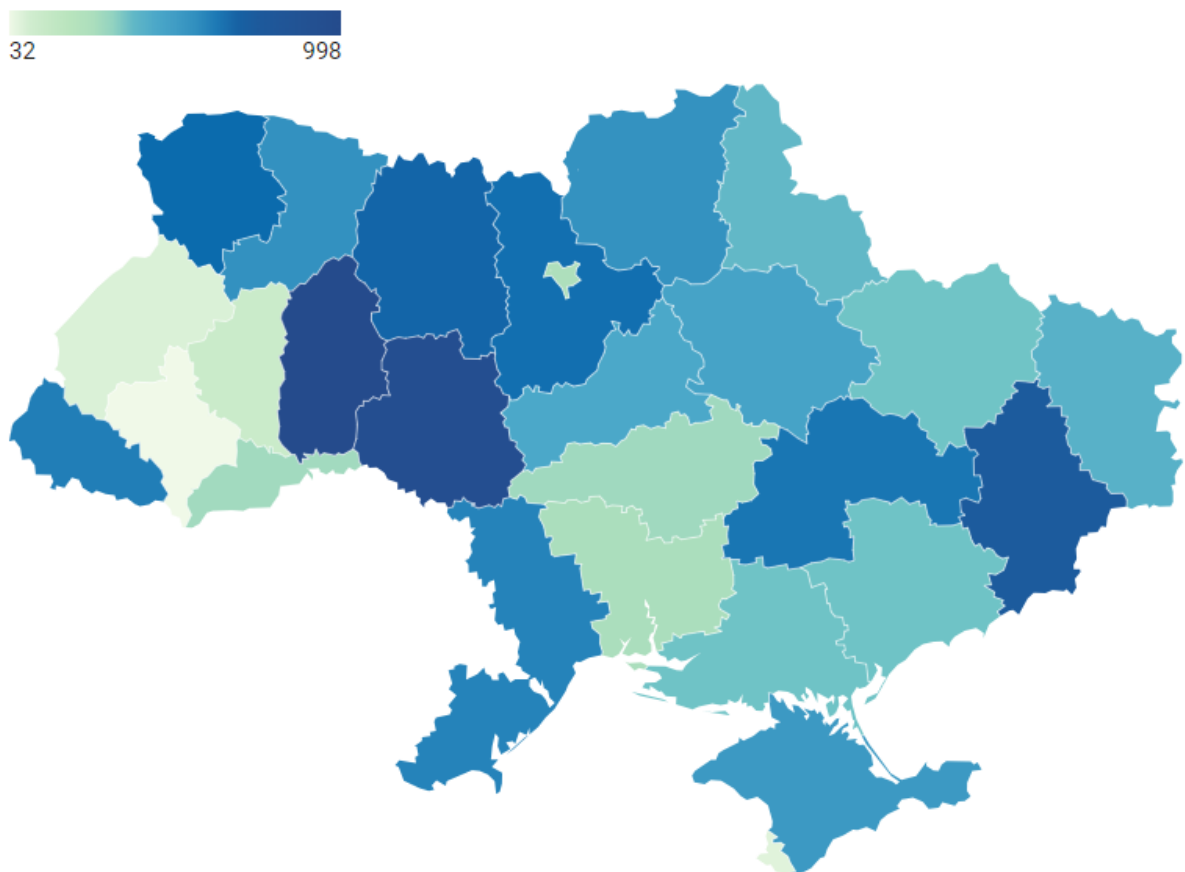

Рис. 6.

Джерело: Опендатабот

На третьому місці за кількістю переходів розташувалася Донецька область, де лише одна громада вирішила приєднатися до ПЦУ з 740 наявних громад УПЦ МП.

Золотою серединою можна вважати регіони, які мають помірковані показники переходів, наприклад, Київська область (32,83%), Дніпропетровська область (2,95%), та Луганська область, де жодна громада не приєдналася до ПЦУ.

Області, які демонструють меншу активність у переходах, включають Кіровоградську, Чернівецьку та Миколаївську, де відсоткові показники переходів становлять 4,55%, 12,46% та 3,5% відповідно.

Трійку областей з найвищим відсотком переходів територіально Тернопільська (36,21%), Львівська (50%), та Івано-Франківська (53,13%).

Українське видавництво Ukraïner⁷⁰ своєю діяльністю намагається привернути увагу до всього унікального та неповторного, щоб ще сильніше закріпити любов до всього українського. Щоправда, з початку повномасштабного вторгнення видавництво дещо змінило свою роботу сконцентрувавшись на воєнній тематиці, проте не відходячи від своєї тематики поширювати український наратив у світі й стверджувати українську суб'єктність.

На початку літа 2022 року видавництво підготувало статтю «Як перейти з так званої УПЦ МП до ПЦУ. Інструкція», де покроково та у доступній формі діляться інформацією про те, за яким алгоритмом діяти здійснюючи перехід спираючись на інформацію від пресслужби ПЦУ.

2.2 Чинники переходів релігійних громад до ПЦУ

Православ'я було викорінено російською владою як основу ідеї «Русского мира» і використовувалося як важливий компонент для ідентифікації проросійських сепаратистів на Донбасі та в Криму. Кетрін Ваннер описує «Русський мир» як «уявну спільноту», яка базується на російській мові, культурі

---

⁷⁰ «Як перейти з так званої УПЦ МП до ПЦУ. Інструкція» Ukraïner[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukraïner.net/perehid-do-pcu/>

та православ'ї. Вона категорично заперечує можливість існування української нації та церкви, які були б незалежними⁷¹.

Росія широко використовувала концепцію взаємності та унікальності між слов'янськими та православними у своїй пропагандистській кампанії. У 2018 році Вселенський патріарх Варфоломій оголосив про можливість надання Україні автокефалії (реалізована у січні 2019 року), що викликало дискусії щодо ролі православ'я та конфесійної прихильності в процесах формування ідентичності та державотворення. Соціологічні дані допомагають зрозуміти, чи вплинули ці події на конфесійну прихильність українських вірян і змінили релігійну структуру країни. З наведених даних видно, що в більшості конфесій не було помітних змін, за винятком двох основних Православних Церков⁷².

Попри те, що масовий перехід до УПЦ КП не відбувався з 2014 по 2021 рік, УПЦ МП активно намагалася протидіяти цьому всіма способами, включаючи залякування та негативні сліди переходу, а також використання «фейкових» вірян, які здавалося б, підтримували УПЦ МП⁷³.

У своїй статті «Максимальна дистанція від Росії: як війна впливає на погляди вірян на півдні та перехід до ПЦУ» Радіо Свобода⁷⁴ описує настрої населення та висвітлює ймовірні чинники.

Стаття досліджує вплив російсько-української війни на погляди вірян на півдні України та їхній перехід до ПЦУ внаслідок конфлікту. Релігійний аспект

---

⁷¹RELIGIOUS PLURALISM IN UKRAINE. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://harvardcga.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=9d7160c9e77a4f7bbd0384fe60eb3e2a>

⁷²Перехід церковних громад до ПЦУ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://surl.li/ntnad>

⁷³Як Московська церква рятує себе в Україні. Десять прийомів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/society/yak-moskovska-cerkva-ryatuje-sebe-v-ukrajini-desyatpriyomiv-566126.html>

⁷⁴ «Максимальна дистанція від Росії»: як війна впливає на погляди вірян на півдні та перехід до ПЦУ. Радіо свобода [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-ryazovuya-viyna-perehid-do-ptsu-khersonshchyna-zaporizhzhya/32603217.html>

виявляється в контексті політичних та соціокультурних змін, що відбуваються в країні. Можна виділити ключові моменти прописані у статті:

Політичний вплив на церкву: Зазначено, що війна спричинила політизацію Української православної церкви (Московського патріархату) з початку конфлікту у 2014 році. Відмічається, що частину церковної ієрархії вважають придатком проросійських сил.

Релігійні мотивації переходу: Священник Ігор Савва вказує, що війна відіграла ключову роль у його переході до ПЦУ, оскільки його погляди та дії не відповідали позиції УПЦ (МП), що залишалася в єдності з Москвою.

Масовий перехід до ПЦУ: Заступник директора Центру близькосхідних досліджень Сергій Данилов стверджує, що явище переходу до ПЦУ на південному заході України є масовим. Він також зазначає, що цей перехід є складним і визначається комплексом факторів, таких як політична ситуація, активність проросійських колаборантів, та щоденні проблеми.

Теологічна аргументація: Стаття містить висловлення Єпископа Херсонського і Таврійського, який підкреслює бажання вірян мати одну єдину помісну церкву в Україні, незалежну від Москви. Він також наголошує, що цей процес визнання ПЦУ триває і буде продовжуватись.

Легальні аспекти: Стаття надає інформацію про законодавчі зміни в Україні, зокрема, закон від 20 грудня 2018 року, який зобов'язує УПЦ (МП) вказати свою приналежність до РПЦ у своїй назві.

Узагальнюючи, стаття висвітлює глибокий зв'язок між війною, політикою та релігією на півдні України та спробує розібратися у внутрішніх перетвореннях в церковному просторі під впливом воєнних подій.

У січні 2019 року BBC NEWS Україна⁷⁵ пояснила зміни до законопроекту, який визначає умови та покрокову інструкцію зміни підпорядкування релігійними громадами. Законопроектвикликає активні обговорення та різні

---

⁷⁵ ПЦУ чи УПЦ МП: як громади зможуть переходити до нової церкви. BBC NEWS Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46902945>

думки серед експертів, політиків та представників церков. Стаття розкриває ключові аспекти законопроекту, його можливі наслідки для релігійної ситуації в Україні, а також позиції різних сторін щодо цих змін.

Опис нових правил переходу релігійних громад включає деталі щодо рішень, які приймаються на загальних зборах, внесення змін до статуту, та умови для збереження майна під час переходу. Законопроект передбачає можливість створення нових релігійних громад тими, хто виступає проти переходу, а також встановлює мораторій на відчуження майна релігійних громад під час переходу.

Участь релігійних громад у процесі переходу може бути визначена різними чинниками, які впливають на їхнє рішення. Деякі з основних чинників включають:

Екзистенційні переконання:

Віровчення та доктрина: Віровчення та теологічні відмінності можуть впливати на те, наскільки глибоко віряни відчувають прив'язаність до своєї традиційної церкви чи готові прийняти зміни.

Політичні та соціокультурні чинники:

Політичні обставини: Політична ситуація в країні може створити тиск або, навпаки, надихнути громади на зміну підлеглості для адаптації до нових соціокультурних реалій.

Ідентичність та культурні зміни: Зміни в культурних чи ідентичних парадигмах можуть впливати на те, як громади сприймають свою релігійну приналежність та готовність до переходу.

Лідерство та духовенство:

Вплив священників та духовного лідерства: Діяння та позиції священників можуть мати значення для рішення громади. Якщо духовники активно підтримують чи протестують проти переходу, це може вплинути на участь громади.

Соціальні відносини:

Зв'язки з іншими громадами: Зв'язки з іншими релігійними громадами або з аспектами релігійного життя можуть визначати готовність громади до переходу чи, навпаки, запобігати цьому процесу.

Місцеві обставини:

Соціально-економічні умови: Економічна ситуація в регіоні, демографічні зміни та інші соціально-економічні фактори можуть впливати на рішення громади щодо переходу.

Підтримка чи опозиція церковних ієрархій:

Схвалення або ворожість з боку церковних лідерів: Офіційна позиція церковних лідерів може бути критичною у формуванні внутрішньо церковного дискусії та прийнятті рішення громадою.

Ці чинники можуть взаємодіяти та визначати внутрішній клімат релігійної громади, впливаючи на її готовність або неготовність до переходу від однієї церкви до іншої. У кожному випадку важливо враховувати унікальність контексту та особливості громади.

Загалом, стаття пропонує читачеві ретельний огляд ключових аспектів законопроекту, його можливих наслідків та позицій різних зацікавлених сторін.

Спираючись на інформацію Релігійно-інформаційної служби України від 27 грудня 2022 року, було опубліковано підсумки круглого столу на тему: «Релігія як один з основних чинників у війні Росії проти України: підсумки круглого столу»⁷⁶.

Стаття розглядає релігійний аспект у війні Росії проти України та аналізує обговорення на круглому столі на цю тему. Основні точки, які виносяться на обговорення, включають поширення російською православною церквою (Московським Патріархатом) наративів «русского мира», використання

---

⁷⁶ «Релігія як один з основних чинників у війні Росії проти України: підсумки круглого столу: підсумки круглого» РІСУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://risu.ua/religiya-yak-odin-z-osnovnih-chinnikov-u-vijni-rosiyi-proti-ukrayini_n135209

релігійної інформації як засобу на інформаційному фронті, та можливість порозуміння між різними православними церквами в Україні.

Згідно з Андрієм Юрашем, Росія використовує релігійний фактор для розгортання ідеологічних схем, які слугують базою для війни. Українська Церква розуміє серйозність ситуації та прагне мінімізувати негативні наслідки для себе та для репутації всіх релігій.

Зіновій Назарчук вказує на те, що війна Росії проти України виявляється не лише на фронтах, але й у повсякденному житті. Він підкреслює, що дух нації є важливим для протистояння загарбникам, і релігійні лідери мають важливу роль у вихованні моральності та чеснот в народі.

Зазначається також, що заклики до братовбивства, які лунають з боку російських священників, суперечать християнським засадам і канонам християнства. Інші учасники обговорення вказують на роль РПЦ у збереженні єдності та контролі над інформацією в колишньому СРСР, використання інформаційної складової у війні та можливість впливу на тих, хто не вміє фільтрувати інформацію.

У цілому, стаття висвітлює роль релігії у війні та її вплив на інформаційний простір і морально-етичні аспекти суспільства в умовах конфлікту.

Як результат, після засідання учасникам вдалося напрацювати резолюцію.

Ця резолюція відображає висновки та рекомендації, які виникли під час обговорення на Круглому столі на тему «Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні».

Основні пункти резолюції можна розглядати окремо:

1. Недооцінка релігійного фактора в національній безпеці:

Резолюція констатує, що з початків незалежності України релігійний фактор був недооцінений в контексті національної безпеки. Відзначається, що це призвело до використання російською державою та релігійними інституціями для поширення ідеологічних концепцій, що становлять загрозу національній безпеці України.

2. Недостатність заходів в протидії політизації релігійних інституцій:

Резолюція визначає критичну недостатність зусиль у протидії політизації діяльності релігійних та біляцерковних інституцій, зокрема кліриків УПЦ Московського патріархату. Зазначається необхідність докладних заходів для запобігання політизації та деструктивній діяльності в цих сферах.

3. Необхідність оцінки та реакції на дії окремих кліриків:

Резолюція висуває вимогу оцінити дії кліриків УПЦ МП, які фактично пропагують ідеології, що суперечать інтересам та безпеці України. Зазначається, що подібні дії мають отримати належну оцінку та засудження.

4. Помилкова тактика взаємодії з УПЦ МП:

Резолюція вказує на помилкову тактику сприяння розбудові УПЦ МП, що дозволило Московському патріархату посилити свої позиції в Україні. Зазначається, що ця тактика сприяла політизації та зміцненню російського впливу в православній громаді України.

В цілому, резолюція визначає проблеми та виклики, пов'язані з релігійним фактором у сучасній гібридній війні, та закликає до ефективних заходів для захисту національної безпеки та свободи совісті в Україні.

Заслухавши доповіді експертів та після проведення дискусії на Круглому столі на тему «Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні», учасники зробили кілька ключових висновків.

Сприйняття релігійного чинника в гібридній війні:

1. Учасники визнали, що релігійний чинник грає важливу роль у сучасній гібридній війні проти України.
2. Було констатовано використання російською державою релігійних інституцій та створених ними «біляцерковних» організацій для поширення ідеологічних концепцій, спрямованих проти національної безпеки України.

Недооцінка та недостатність заходів:

1. Зазначено, що від початку незалежності України релігійний фактор значно недооцінювався в контексті національної безпеки.

2. Критиковано критичну недостатність зусиль державних органів у протидії політизації та деструктивній діяльності окремих релігійних і «біляцерковних» інституцій, зокрема кліриків УПЦ Московського патріархату.

Необхідність оцінки та реакції:

1. Резолюція вимагає докладної оцінки дій кліриків УПЦ МП, які виступають інструментами для поширення українофобських ідеологій та провадження антиукраїнської пропаганди.
2. Зазначено, що подібні дії мають отримати належну оцінку та засудження, як з боку Церкви, так і з боку силових структур України.

Оцінка попередніх тенденцій:

Вказано, що попередня політика сприяння розбудові УПЦ МП під час президентства Л.Кучми призвела до поглиблення впливу Московського патріархату в Україні та сприяла політизації цього процесу.

Висновок:

1. Ситуація визначена як загрозна для національної безпеки України, зумовлена недооцінкою та непродуманою політикою у сфері релігійних відносин.
2. Резолюція закликає державні органи, науковців, та громадянське суспільство до збільшення зусиль для захисту національної безпеки та свободи совісті в Україні, зокрема шляхом вивчення та реагування на дії релігійних інститутів та осіб, які використовуються для сприяння ворожій ідеології.

Вплив релігії на переходи громад визначається комплексом факторів, серед яких ключові релігійні, політичні, соціокультурні, лідерські, ідентичності та місцеві чинники. Православ'я виступає як важливий елемент ідентифікації проросійських сепаратистів, а «Русський мир» є інструментом використання російською владою для утвердження своєї політичної агенди. Введення автокефалії для Української православної церкви спричинило дискусії щодо ролі церкви у формуванні національної ідентичності.

Російсько-українська війна суттєво вплинула на політизацію УПЦ (МП), розгортання релігійної риторики та її спрямування на політичну арену. Масовий перехід до ПЦУ на південному заході України став результатом складної взаємодії політичних, соціокультурних та релігійних чинників.

Соціальні та економічні умови регіону, демографічні зміни, а також підтримка чи опозиція церковних ієрархій грають важливу роль у рішенні громад переходити від однієї церкви до іншої. Крім того, ідентичність та культурні зміни, а також вплив духовенства, можуть визначати, наскільки глибоко громада відчуває свою прив'язаність до своєї традиційної церкви.

У контексті змін у релігійній структурі країни, законодавчі ініціативи також грають важливу роль. Зміни в законодавстві, спрямовані на регулювання переходу релігійних громад, можуть впливати на рішення громад і мати далекосяжні наслідки для релігійного пейзажу України.

Узагальнюючи, переходи релігійних громад в Україні є результатом складної взаємодії різноманітних чинників, які включають політичний контекст, релігійні переконання, економічні та соціокультурні умови, лідерство та духовенство, а також вплив законодавства.

РОЗДІЛ III. Релігійні конфлікти в Україні (на прикладі Рівненської області)

3.1 Релігійний конфлікт у селі Птича Дубенського району Рівненської області

I. Опис конфлікту:

У листопаді 2014 року на тлі подій на Донбасі виник конфлікт у селі Птича Дубенського району Рівненської області, більшість парафіян захотіла молитися українською мовою. Того ж року у грудні відбувся референдум щодо переведення Свято-Успенського храму Української православної церкви Московського патріархату під юрисдикцію Української православної церкви Київського патріархату. Після проведення зборів парафіяльної ради, де й відбувалося голосування було прийнято рішення про перехід до УПЦ КП.⁷⁷

Зареєстрували громаду Київського патріархату і провели опитування. До спеціально створеної комісії увійшло 18 людей – по дев'ять від УПЦ МП і УПЦ КП. Свою згоду з проведенням опитування УПЦ МП по суті підтвердило ще й тим, що поставило штампи парафіяльної церкви на кожному бюлетені. Хоча після оголошення результатів – 407 мешканців підтримали УПЦ КП, 305 – УПЦ МП – почали заперечувати свою причетність до організації опитування, – розповідає сільський голова Ярослав Вознюк.⁷⁸ До того ж прихильники Московського патріархату після програшу у сто голосів – залишати святиню відмовилися. Вони назвали голосування незаконним і право на церкву почали відстоювати у суді. Відомо, що усі документи на право власності, будівлю храму та право постійного користування земельною ділянкою було видано у 1996 році релігійній громаді УПЦ МП⁷⁹.

⁷⁷ Скільки «терористів» у Птичі? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rivnepost.rv.ua/news/skilki-teroristiv-u-ptichi>

⁷⁸ Птицький конфлікт [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/society/2018/07/17/403037_viyana_hrami.html

⁷⁹ 24 громади Київського патріархату зареєстрували на Рівненщині за останніх чотири роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=yfxSV7alHVQ>

До слова, у зв'язку з подібними змінами Міністерство культури повертало на доопрацювання документи про реєстрацію статутів УПЦ МП, пропонуючи ввести певні зміни⁸⁰.

Сільська рада натомість говорила, що залишилася остання судова інстанція – конституційний суд, де справа припадала пилком майже рік, усі чекали утворення Української помісної церкви. У цій справі парафіяни Московського патріархату, вважають себе потерпілою стороною і мають намір позиватися до Європейського суду. І у надання автокефалії українській церкві не вірили.

Після цього, жителі села розділилися на два табори. Згодом суперечки переросли у бійки. Конфлікт розгортався з кожним роком все більше, жителі села Птича неодноразово влаштовували різні акції протесту, перекривали трасу,⁸¹ билися, закривалися у приміщенні церкви. При кожному інциденті були присутні наряди поліції. Продовж чотирьох років, за словами речника відділу комунікації національної поліції Антона Крука, за цими фактами було відкрито сім кримінальних впроваджень.

Вірні КП звинувачували прихильників МП в тому, що останні привозять в село «монахів Почаївської церкви», ті ж натомість казали що КП залучає «Правий сектор».

Судові процеси щодо храму в Птичі тривали три роки. Вперше на будівлю храму наклали арешт у квітні 2016 року. Два роки по тому представники МП подали до суду для його скасування. І отримали позитивне рішення. Своєю чергою, прихильники КП після отримання цієї інформації силоміць відкрили храм і заблокували його, аби їхні противники не зробили це першими. Після чергових сутичок суд знову арештував церкву.⁸²

---

⁸⁰ Церковний конфлікт у Птичі: чи допоможе томос (відео) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/%D1%86%D0%B5%>

⁸¹ Храм розташований над міжнародною трасою Київ-Чоп.

⁸² Птицький конфлікт [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/society/2018/07/17/403037_viyna_hrami.html

Поки питання з церквою було не вирішено прихильники Київського патріархату молилися у будинку біля храму, а Московського у гаражі свого священника. Священник Київського патріархату Ігор Загребельний розповів редакції «UA:РІВНЕ», що релігійного конфлікту між священниками та парафіян обох церков не має, люди вітають один одного зі святами та вітаються. Священник стверджує, що це скоріше матеріальний конфлікт через те, що конфесія приватизувала храм без відома громади.⁸³

Поставити крапку у міжконфесійному конфлікті, який кілька років розділяє жителів села Птича, що у Дубенському районі, спробували учасники XIV виїзного засідання Експертної ради з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Нещодавнє загострення ситуації у цій громаді спонукало провідних релігієзнавців, філософів, науковців та управлінців України зібратися саме у Рівному. На зустріч також запросили представників обох конфесій УПЦ та УПЦ КП, аби заслухати позицію кожної сторони та виробити спільне рішення.⁸⁴

Протистояння в середовищі православної громади села Птича на Рівненщині має штучне коріння і може бути вирішене при добрій волі обох сторін конфлікту, заявили члени експертної ради департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України, яка провела дводенне виїзне засідання на Рівненщині. Присутні на засіданні священники УПЦ КП вважають організацію почергового богослужіння оптимальним вирішенням конфлікту до наступної зустрічі представників громад. Представники УПЦ (МП) проти такого рішення, бо вважають споруду власністю лише своєї церкви.

За відмови будь-якої зі сторін від практики почергового використання храму експерти рекомендували священник і владі найближчим часом

---

⁸³ 24 громади Київського патріархату зареєстрували на Рівненщині за останніх чотири роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=yfxSV7alHVQ>

⁸⁴ Релігійний конфлікт у селі Птича: обласна рада виключно «за» мирне врегулювання питання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://oblrada.rv.ua/oblrada/news/16369/>

організувати опитування православних вірян села Птича. У такому випадку храм має бути переданий для богослужінь тій громаді, де кількість вірян переважатиме, пояснив позицію комісії для «Радіо Свобода» директор департаменту в справах релігій та національностей Міністерства культури України Андрій Юраш.⁸⁵

П'ятого квітня 2019 року на сайті «UA:РІВНЕ» було опубліковано статтю з наступним заголовком «Громада ПЦУ провела перше богослужіння в храмі у Птичі (ФОТО)» який говорив сам за себе. Громада московського патріархату, яка діяла паралельно з українською громадою, прийняла рішення про перехід до ПЦУ. Оскільки конфлікт вичерпано, вирішили відчинити храм. У присутності поліції, інспектора і слідчого передали ключ, зняли пломби та відкрили двері. До храму зайшли вчора і провели першу службу. Ломів, болгарок та жодних інших засобів не застосовували. Усе відбувалося цивілізовано. На сьогодні храм має статус приватної власності релігійної громади Української православної церкви ПЦУ села Птича Дубенського району Рівненської області, – повідомив благочинний Дубенського району ПЦУ Ігор Загребельний.⁸⁶ «Богом так було дано, щоб ми на Благовіщення зайшли у цей храм. Люди ставали на коліна, стіни цілували. Дзвони дзвонили, а люди плакали!», - не стримує радості хористка ПЦУ Ніна Новосад.⁸⁷

II. Аналіз конфлікту:

a) тип конфлікту

За допомогою різних класифікацій конфлікт у с. Птиче є:

---

⁸⁵ Міжконфесійний конфлікт у рівненській Птичі має штучне коріння – Мінкультури [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29189944.html>

⁸⁶ Громада ПЦУ провела перше богослужіння в храмі у Птичі (ФОТО) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rv.suspilne.media/news/17177>

⁸⁷ Церква у Птичі на Рівненщині дісталася ПЦУ після п'яти років під замком [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47865611>

- горизонтальним (оскільки відбувається він між жителями одного села та прихильниками однієї віри, що борються за свої інтереси) - за спрямованістю впливу;
- відкритим (оскільки його розвиток та дії сторін конфлікту активно висвітлюють у місцевому медіапросторі) – за ступенем вияву;
- між груповим (оскільки антагонізм відбувається між двома групами осіб; прибічників двох різних патріархатів: Київського та Московського; також у конфлікті з'являється третя сторона – представники влади) – за кількістю учасників;
- інтересів (оскільки прихильники МП хотіли відновити контроль над церквою, попри попереднє демократичне голосування парафіян, вони ніяк не визнавали своєї поразки) – за потребою.

б) аналіз структури конфлікту

1.Сторони конфлікту:

- прихильники Московського патріархату;
- прихильники Київського патріархату (УПЦ);
- представники влади (депутати сільської, районної та обласної ради);

Тобто конфлікт розпочався з ініціативної групи, що бажала перейти під юрисдикцію УПЦ КП. До якої згодом приєдналися однодумці, тоді ж вони разом почали перші процеси переходу. Тоді ж як інша сторона конфлікту – виступала противниками ідеї переходу від МП до КП. Згодом у конфлікті з'являється ще й третя сторона у цілому це представники влади, відповідно до конкретної ситуації це були депутати сільської, районної чи обласної ради.

2.Зона розбіжностей:

Зоною розбіжностей – приналежність Свято-Успенського храму, одній із громад, що знаходиться за адресою М06, село Птича, Рівненської області. Оскільки це єдиний храм у даному селі, а будувати новий (на населення у близько тисячу осіб) не має потреби та й навряд чи у жителів села є на це гроші.

3. Уявлення:

Прихильники МП

Люди вважають, що у них хочуть незаконно забрати документи на приналежність Свято-Успенського храму. А ще прихильники МП стверджують, що не бажають переходити до КП, бо вважають, що усе життя повинні ходити в одну церкву(тобто до МК). До того ж типові прихильники МП не визнають КП як окремий, а зараз скептично ставляться до Української помісної церкви. Громада МП села Птиче не хоче йти на поступки, а саме на почергове богослужіння.

Прихильники КП

Неготові так просто здатися, оскільки вважають, що провели усі необхідні процедури для отримання права користування Свято-Успенським храмом. Громада погоджується піти на поступки(почергове богослужіння). Вважають свої наміри переходу вірною справою, мають підтримку з більшості селян.

Органи влади

Думки представників сільської ради розділилися, адже більшість з працівників сільської ради є парафіянами Свято-Успенського храму. Після чого за зверненням парафін храму до вищих органів, до справи було залучено представників районної та обласної ради. Представники обох рад зійшлися на тому, що подібні конфлікти вирішувати не у компетентності органів влади. Та звернули увагу на те, аби односельці вирішили ситуацію самостійно. Після декількох невдалих спроб самостійного вирішення конфлікту громадою, обласна рада вирішила скликати раду де зібралися різні експерти та прихильники обох сторін, рішенням експертної ради було запропоновано декілька варіантів розвитку подальших дій.

4. Мотиви:

Таблиця 5.

Явні та приховані мотиви учасників конфлікту

Мотиви	Органи влади	Прихильники КП	Прихильники МП
Явні	Не вручатися у дозвіл релігійних справ.	Збереження права користування храмом. Перехід громади села Птича до КП.	Відстоювання легітимності права користування храмом.
Приховані	Піар діяльності органів влади, навмісна «видимість» роботи для підтримки населення, щоб отримати владу.	Нарешті завершити мирним способом конфлікт, при чому залишитися переможцем. Нарешті завершити мирним способом конфлікт, при чому залишитися переможцем.	Якомога сильніше неможливий процес переходу громади до КП. Утримання влади.

5. Дії сторін:

2 листопада 2014 року було зареєстровано громаду Київського патріархату та проведено опитування.

У 2016-му розпочався судовий процес щодо права власності УПЦ МП на храм. Пройшовши усі судові інстанції (окремі – по кілька разів), справа дійшла до Верховного Суду.

У лютому 2018 він став на сторону громади УПЦ МП, підтвердивши її право власності на будівлю церкви.

18 березня 2018 року XIV виїзне засідання Експертної ради з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України.

7 квітня 2019 року громада української помісної церкви провела перше богослужіння у Свято-Успенському храмі.

в) причини виникнення конфлікту

Об'єктивні фактори:

- 1) Прихильники КП та їхні початкові спроби реалізації переходу до КП.
- 2) Прихильники МП не визнали легітимність організованого голосування під час парафіяльної ради.

Суб'єктивні фактори:

Зіткнення інтересів парафіян однієї церкви, що не можуть поділити приналежність храму.

г) способи поведінки учасників конфлікту

Учасники конфлікту постійно не можуть дійти згоди. Справа доходила до бійок, застосування коктейлів Молотова та вогнегасників. Коли за рішенням суду було заборонено проводити службу у храмі, біля опломбованої церкви постійно чергувало дві машини патрульних з поліцією, аби зайвий раз забезпечити безпекою жителів села. Коли прихильники КП погодилися на почергове богослужіння і вважали це компромісом, у той момент на це не погодилися прихильники МП. Отже, учасники конфлікту поводять себе зовсім недипломатично, моментами навіть неадекватно.

III. Ескалація

а) інцидент

Група прихильників МП не погодилася зі своєю поразкою у результаті проведення опитування серед парафіян храму. Оголосивши свою позицію, що не визнає результати дійсними, хоч і сама була рівноправним співорганізатором даного опитування. Після чого розпочалася «волокнина» з судом.

б) початок і припинення ескалації, моделі ескалації

Власне, початком ескалації можна вважати інцидент, коли громада МП не погодилася з результатами опитування. За ступенем напруженості ескалацію можна вважати – періодичною. Оскільки конфлікт загострювався після кожного інциденту, що стосувався храму, особливо коли одна зі сторін намагалася увійти до храму. Припиненням ескалації можна вважати надання автокефалії Українській православної церкві, тоді громада, священники навіть не могли

увияти подібного сценарію. Після чого вони просто зрозуміли, що їхні сили втрачаються.

в) психологічні зміни у сприйнятті конфліктної ситуації

Психологічних змін у сприйнятті конфліктної ситуації сторонами конфлікту помічено не було.

г) зміни у сприйнятті ставлення груп/опонентів один до одного

Хоч конфлікт завершився спокійно та без жертв, сприйняття опонентів один до одного дещо пом'якшилися. Але от пресекретар Рівненської єпархії УПЦ МП архімандрит Герман у своєму інтерв'ю для «UA:РІВНЕ» розповів про те як відкривали храм після п'яти років не користування, дещо у не найкращих фарбах, а це свідчить про те, що він все-таки залишився, м'яко кажучи, незадоволеним.

IV. Завершення конфлікту

Я вважаю, що конфлікт було завершено компромісним способом. Оскільки, громада МП прийняла компромісне рішення перейти до ПЦУ, конфлікт було вирішено спокійно.

- Конфлікт виник з об'єктивних та суб'єктивних причин, в основі яких лежать релігійні та територіальні питання.
- Учасники конфлікту проявляли агресивну та недипломатичну поведінку, використовували засоби самозахисту.
- Залучення органів влади та експертної ради не дало довгострокового ефекту, а вирішення конфлікту на користь УПЦ спричинило втрату сил прихильниками МП.
- Ситуація стабілізувалася після надання автокефалії УПЦ, проте залишаються невдоволення певних груп учасників.

3.2 Релігійний дискурс в медіа та нових медіа

Медіа є одним із найважливіших факторів формування суспільних уявлень, у тому числі й про релігію та релігійні переходи. Вони впливають на наше сприйняття віри, допомагаючи конструювати образи та ідеї, пов'язані з релігійними практиками та віруваннями. Однак цей вплив може бути як позитивним, сприяючи розумінню та толерантності, так і негативним, формуючи стереотипи та призводячи до міжконфесійних конфліктів.

По-перше, медіа розглядають релігійні події та явища через призму своїх редакційних пристрастей та політичних поглядів. Новинні статті, телевізійні репортажі та інші форми інформації часто зосереджують увагу на скандальних чи конфліктних аспектах релігії, змальовуючи релігійні спільноти як агресивні чи застарілі. Такий підхід може спричинити формування негативного ставлення до релігії серед глядачів чи читачів.

По-друге, медіа активно використовуються для пропаганди певних релігійних поглядів чи ідеологій. Релігійні лідери та організації використовують різноманітні медіаформати для поширення своїх поглядів, пропаганди своєї віри та наводження впливу на суспільство. Це може призвести до активного формування певних стереотипів та відмінностей між різними релігійними групами.

По-третє, медіа можуть впливати на уявлення про релігійні переходи. Здебільшого це стосується індивідуальних історій про зміну віровчення чи перехід з однієї релігійної традиції до іншої. Однак часто такі історії показуються в екстремальних випадках, що може призвести до узагальнень і формування стереотипів про релігійних конвертиків.

Щоб справедливо відобразити різноманіття релігій та релігійних переходів у медіа, важливо підтримувати об'єктивність, глибше розуміти різні традиції та уникати загальних узагальнень. Спираючись на культурне різноманіття та взаєморозуміння, медіа можуть виступити каталізатором для побудови толерантного суспільства, яке поважає різноманіття релігійних переконань.

У даному підрозділі пропоную розглянути найпопулярніші та найбільші інформаційні портали ПЦУ та УПЦ. Щоб аналіз виглядав об'єктивним, варто взяти незалежні ЗМІ, а не офіційні пресслужби сторін аналізу.

РІСУ – це релігійно-інформаційна служба України, як стверджує інформація на офіційному сайті редактори порталу «повідомляють про сучасне життя в Україні»⁸⁸.

Інформаційна служба, створена Інститутом Релігії та Суспільства Українського Католицького Університету у Львові, займається широким спектром діяльності, спрямованої та надання різноманітної актуальної інформації про релігійне життя. Ця служба пропонує читачам акумульовану інтелектуальну базу через розгорнуті звіти про релігійні події, детальні профілі різних релігійних спільнот та їх лідерів, аналітичні статті та інтерв'ю, створюючи калейдоскоп різноманіття релігійного життя. Послуги включають пізнавальні довідки про релігійне мистецтво та літургію, богословські публікації, а також вивчення релігійної статистики. Забезпечуючи доступ до вебкаталогу, документів конфесій і державних органів, електронної бібліотеки та блогів, ця служба створює платформу для інтелектуального обміну думками та знаннями, надаючи користувачам можливість глибше розуміти різні аспекти релігійного життя, культури та сучасних тенденцій.

Портал має 8 розширень в меню, де пропонує своїм читачам доступ до різного роду інформації (Див. додаток Б), а саме:

1. **Новини** (- по регіонах; - православні; - католики; - протестанти; - інші конфесії; - міжконфесійне; - Україна і світ; - держава; - суспільство; - культура; - світові; - анонси; - народний репортер).

Портал розповсюджує актуальні новини про релігійні події, враховуючи різні аспекти, такі як регіональні відомості, події у різних конфесіях, міжконфесійні звіти, а також новини національного та міжнародного рівня.

---

⁸⁸ РІСУ. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://risu.ua/>

2. **Публікації** (- репортажі; -журналістські розслідування; - огляд подій; - інтерв'ю; - колонки; - аналітика; - коментарі; - події та люди; - стиль життя; - відкрита тема; - свята і звичаї; - релігієзнавчі студії; - огляд видань; - сакральна культура Київської Церкви; - релігійне краєзнавство; - записки мандрівників; - Богословський портал).

Розділ «Публікації» містить репортажі, журналістські розслідування, огляди подій, інтерв'ю, аналітику та інші статті, присвячені різним аспектам релігійного життя та його взаємодії з культурою і суспільством.

3. **Блоги** (на сайті залишено попередження про те, що «редакція РІСУ залишає за собою право не погоджуватися зі змістом статей, поданих у цьому розділі»⁸⁹. Див. додаток В). Розділ складається з інформативних колонок від священників, релігієзнавців, істориків і т.д..

Цей розділ представляє інформативні колонки від священників, релігієзнавців, істориків тощо. Редакція залишає за собою право вибору матеріалів, що публікуються в блогах.

4. **Моніторинг** (- краєзнавство-дайджест; - релігієзнавство-дайджест).

Розділ «Моніторинг» включає краєзнавчі та релігієзнавчі дайджести, що надають комплексний погляд на актуальні теми та явища.

5. **Теми** (розділ у якому статті об'єднані за темами. Див. додаток Г).

Статті групуються за темами, що спрощує навігацію і дозволяє читачам знайти матеріали за їхнім інтересом.

6. **Проект** (- історична пам'ять VS російський мір; - іконографія Богородиці; - іконографія християнських свят; - добове коло богослужінь; - шептицькі; - Богоплетенне мереживо;- Богослужіння Великого посту;- моніторинг релігійної свободи; - історія українського сакрального мистецтва;- релігія і мас-медіа; - прохання про допомогу; - міжрелігійна толерантність;- заходи РІСУ; - РІСУ — 10; - РІСУ-консалтинг).

---

⁸⁹ РІСУ. Офіційний сайт. Розділ БЛОГИ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://risu.ua/blogs>

Розділ «Проект» представляє різноманітні тематичні ініціативи, такі як дослідження історичної пам'яті, проект іконографії, вивчення релігійної свободи та інші.

7. Ресурси (Документи конфесій; - державні документи; - статистика; - вебкаталог; - соціологія; - словник-довідник; - календар; - конфесії, релігійні організації; - персоналії; - релігіографія; - книги; - словник юдейських релігійних понять і термінів; - словник ісламських релігійних термінів; - тексти молитов і богослужінь; - колядки, щедрівки; - піснеспіви Великого посту; - гаївки, веснянки; - авторська література; - людина і світ; - православний вісник).

Цей розділ містить різноманітні ресурси, такі як документи конфесій, статистика, вебкаталог, словник-довідник, календар, тексти молитов і багато іншого.

8. Про нас (найменший розділ у якому коротко описується загальна інформація про портал, контакти та т.д.).

Релігійно-Інформаційна Служба України, представлена зазначеним порталом, виконує важливу функцію забезпечення читачів різноманітною та інформативною контентною базою, що охоплює широкий спектр тем, пов'язаних з релігійним життям.

Статті, які публікуються на порталі, охоплюють широкий спектр тем від новин до аналітичних матеріалів, релігійних досліджень, інтерв'ю, блогів, а також участь у різноманітних проєктах, що робить Релігійно-Інформаційну Службу України цінним інформаційним ресурсом для широкого кола читачів.

СПЖ – це спілка православних журналістів на офіційному сайті яких зазначено, що це «об'єднання православних журналістів, створене в Україні у 2015 році для відстоювання інтересів канонічного Православ'я»⁹⁰.

Спілка православних журналістів (СПЖ), заснована в Україні у 2015 році, спрямована на відстоювання інтересів канонічного Православ'я в умовах

---

⁹⁰ СПЖ. Офіційний сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://spzh.news/ua>

постійних гонінь, зокрема, спрямованих на Українську Православну Церкву (УПЦ). Після надання томосу про автокефалію для Православної церкви України (ПЦУ) активізувалися дії урядового тиску та радикальних націоналістів, які в результаті захоплюють храми, нападають на священників та тероризують паству. СПЖ має за мету об'єктивно висвітлювати події в Україні та за її межами, включаючи відеосюжетипро порушення та звірства розкольників. Основний акцент роботи організації — підтримка канонічного Православ'я та протидія брехні влади та гонителів Церкви, в тому числі в контексті спроб нав'язати українських розкольників іншим Православним Церквам. Йдеться на сайті СПЖ у розділі «Про нас»⁹¹.

Портал має 8 розширень в меню та 4 згорнутих вкладок, де пропонує своїм читачам доступ до різного роду інформації (Див. додаток Г), а саме:

1. **Новини** розгорнуте полотно з «Популярними новинами», а також власноруч можна прописати пошук цікавих новин.
2. **Захист віри** у розділ зібрані різні тематичні новини та псевдодослідження довкола теми ПЦУ.
3. **Людина і Церква** зібрані різні тематичні рубрики, поради, пояснення і повчання щодо праведності життя і служіння Богу та особливо відданість церкві.
4. **Історія та Культура** у даному розділі зібрані різні трактування релігійних текстів, трактування та передбачення майбутнього крізь призму історії з вживанням традицій і культурних обрядів.
5. **Запитання до Священника** даний блок зібрані статті з відповідями до питань, які часто зустрічаються від парафіян до священників.
6. **Думки в голос** даний блок містить в собі статті з поясненнями «правильного аналізу» щодо суспільно-політичних тем життя українців в релігійному дискурсі.

---

⁹¹СПЖ. Офіційний сайт. Розділ ПРО НАС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://spzh.news/ua/about>

7. **Блоги** (**цікаво, що при українській розкладці сайту, саме у цьому розділі сторінка автоматично перекладається на російську мову*), розділ у якому священники та монахи діляться своїми думками.
8. **Гарячі точки** розділ у якому автоматично підтягується інтерактивна мапа України на якій зображена точна локація релігійної громади у якій зараз відбувається переговорний процес переходу від УПЦ до ПЦУ. Див. Додаток Д.

Дану мапу можна збільшувати та розглядати місцевість. Редактори називають ці локації «гарячими точками» і трактують у себе на сайті це як захоплення храмів представниками ПЦУ, які на їхню думку, належать УПЦ. Див. Додаток Е. Знову ж таки, той випадок коли інформація опублікована російською мовою, хоч зустрічається та українською.

9. **Опитування** на інформаційно порталі редактори регулярно опитують думку своїх читачів підіймаючи важливі події та соціально-політичну ситуацію довкола подій УПЦ. Див. Додаток Є.

У ході дослідження порталу, вдалося з'ясувати, що після голосування результати опитування перекладається автоматично російською мовою. Варто зазначити, що така тенденція зустрічається вже не вперше на сторінці даного порталу. Див. Додатки Ж, З, И, І.

10. **Соціальні мережі** у розділі зібрано статті та публікації користувачів з соціальних мереж, які підіймають актуальні теми та набирають високу популярність.
11. **Церковний календар** (на жаль, сторінка з цим розділом недоступна). Див. Додаток Ї.
12. **Гумор** доволі несподівана назва розділу на інформаційному порталі релігійної тематики. Проте, редактори вирішили руйнувати усі стереотипи про релігію та дії навколо додавши частку розважального контенту. Див. Додаток Й.

У результаті проведеного огляду інформаційного порталу, СПЖ підтвердив його багатогранний підхід до розміщення контенту, включаючи

новини, розділи про віру, історію, блоги, а також інтерактивні елементи, такі як мапа «гарячих точок». Також виявлено, що певна частина інформації автоматично перекладається на російську мову.

Таблиця 6.

Порівняльний аналіз РІСУ та СПЖ

Порівняльний аналіз

	РІСУ	СПЖ
Рік заснування	2001	2015
Іноземний супровід	Українська Російська Англійська	Українська Російська Англійська Грецька Румунська Грузинська
Соціальні мережі	Фейсбук Телеграм	Телеграм Вайбер Фейсбук Твіттер Вконтакте Однокласники Інстаграм Ютуб Тіток
К-ть публікацій про опонентів	101	4464

Джерело: Офіційні сайти РІСУ та СПЖ

Таблиця 6 демонструє аналіз інформаційних порталів за 4 основними критеріями, а саме: Рік заснування(вказує на період своєї діяльності); Іноземний супровід(даний критерій характеризує на яку аудиторію працює портал); Соціальні мережі(критерій вказує які методи популяризації своєї інформації використовує портал); Кількість публікацій про опонентів(отримане число дає загальне розуміння з якою інформацією працює портал та які новини висвітлює).

Аналіз таблиці порівняння Релігійно-Інформаційної Служби України (РІСУ) та Співки православних журналістів (СПЖ) вказує на різноманіття їхньої діяльності та підходів до комунікації.

РІСУ було засновано у 2001 році. На своєму сайті користуються 3 робочими мовами: українська, російська, англійська. Щодо соціальних мереж

РІСУ має сторінку у соціальній мережі Facebook⁹² та Telegram-канал⁹³. А що стосується кількості публікацій які стосувалися б роботи опонентів, то на порталі РІСУ з моменту існування portalu 101 стаття.

СПЖ як інформаційний портал було створено у 2015 році після річниці Революції Гідності. Портал використовує 6 робочих мов: українська, російська, англійська, грецька, румунська, грузинська, що може свідчити про бажання охопити якомога ширшу аудиторію з метою популяризації своєї пропаганди. СПЖ представлені у всіх сучасних та популярних соціальних мережах, а саме: Viber⁹⁴, Facebook⁹⁵, Youtube⁹⁶, TikTok⁹⁷, Instagram⁹⁸, Twitter⁹⁹, Telegram¹⁰⁰.

Попри указ Президента України Петра Порошенка № 133/2017 від 15 травня 2017 року про введення в дію рішення РНБО України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»¹⁰¹ і позиціонування portalu українським, редактори активно користуються російськими соціальними мережами

---

⁹² Facebook сторінка РІСУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/risu.ukr>

⁹³ Telegram канал РІСУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://t.me/risu_ukr

⁹⁴ Viber канал СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://invite.viber.com/?g2=AQAQUN2O9fhEqk%2BEILmn9rqDR4w1S1bQvH3yDUMtK5E3LKeXJs3VPorPC25aYpTs&lang=uk>

⁹⁵ Facebook сторінка СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/SPZH2015ua>

⁹⁶ Youtube СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.youtube.com/channel/UC1wTG0P2UPcNeWE_wi1h9qQ

⁹⁷ TikTok СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.tiktok.com/@spzh_2015

⁹⁸ Instagram СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.instagram.com/union_of_orthodox_journalists/

⁹⁹ Twitter СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://twitter.com/unionoftheojo>

¹⁰⁰ Telegram канал [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://t.me/SPG_ukr

¹⁰¹ Порошенко підписав наказ про заборону "Яндекса", "ВКонтакте" й "Однокласники". День. 16 травня, 2017. Архів оригіналу за 19 травня 2017. Прочитовано 22 травня 2017. Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20170519123405/http://day.kyiv.ua/uk/news/160517-poroshenko-pidpysav-nakaz-pro-vvedennya-sankciy-proty-yandeks-vkontakte-y-odnoklassnyky>

ВКонтакте та Однокласники. У травні 2020 року Президент України Володимир Зеленський продовжив заборону на використання російських ресурсів¹⁰².

Що стосується кількості публікацій про опонентів, то СПЖ просто вражає числом 4464 статей про ПЦУ, особливо враховуючи початок їхньої діяльності з 2015 року. Складається враження, що увесь контент побудований довкола ПЦУ та її діячів.

Аналіз таблиці порівняння Релігійно-Інформаційної Служби України (РІСУ) та Співки православних журналістів (СПЖ) надає загальне уявлення про характер їхньої діяльності та підходи до комунікації.

РІСУ, заснована у 2001 році, використовує три робочі мови на своєму сайті: українську, російську та англійську. Щодо соціальних мереж, РІСУ присутня на Facebook і має Telegram-канал. Кількість публікацій про опонентів (101 стаття) свідчить про те, що на порталі акцентується увага на конкретних темах та подіях.

СПЖ, створена у 2015 році, вражає різноманіттям: вона використовує шість робочих мов, включаючи українську, російську, англійську, грецьку, румунську та грузинську. Портал представлений у всіх сучасних соціальних мережах: Viber, Facebook, Youtube, TikTok, Instagram, Twitter, Telegram. Навіть при забороні використання російських ресурсів, СПЖ активно користується російськими соціальними мережами, такими як ВКонтакте та Однокласники, порушуючи указ Президента та продовжуючи таку практику навіть після його продовження у 2020 році.

Важливим аспектом аналізу є велика кількість публікацій про опонентів, яку виявлено на порталі СПЖ (4464 статей). Це свідчить про те, що основний акцент роботи порталу робиться на питання, пов'язані з Православною церквою

---

¹⁰² Зеленський продовжив заборону російських соцмереж в Україні. Радіо Свобода. 15 травня 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20201024164545/https://www.radiosvoboda.org/a/news-sotsmerezhi-rosiyski-zaborona-ukaz/30613348.html>

України (ПЦУ), і може вказувати на вузько спрямовану спробу впливу на громадську думку стосовно цієї теми.

Враховуючи використання СПЖ російських соціальних мереж і той факт про кількість публікацій про ПЦУ можна зробити висновок, що портал навмисно використовує і популяризує інформацію про ПЦУ з вигідним проросійським підтекстом. Про що свідчить контент у TikTok¹⁰³ та відео із застосуванням монтажу та використання ПСО.

У цілому, аналіз дозволяє визначити різні підходи та стратегії комунікації обох порталів у релігійному інформаційному просторі України.

---

¹⁰³Приклад відео з TikTok СПЖ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.tiktok.com/@spzh_2015/video/7310174683624656161

ВИСНОВКИ

У висновку можна констатувати, що російсько-українська церковна війна є значущим елементом сучасного протистояння між Росією та Україною. Виникла вона внаслідок колаборантських дій Російської православної церкви та частини УПЦ МП, спрямованих проти держави Україна. Заборона Київської митрополії РПЦ, її анексію та подальше визначення її як канонічної території Російської церкви, свідчать про систематичне порушення правил і канонів, які регулюють відносини між православними церквами.

Релігійна динаміка в цьому конфлікті визначається протистоянням між православними групами, вираженими у проукраїнському та проросійському спрямуваннях. Позиції Української Православної Церкви Київського Патріархату та Православної Церкви України, які визнали конфлікт як агресію, окупацію та спробу знищення державності та церкви, є одним з аспектів їхньої активної громадянської позиції.

Об'єднання Православної Церкви України в грудні 2019 року стало кроком в утвердженні Української церковної автокефалії та подоланні впливу Російської церкви. Водночас заяви Голови Служби Зовнішньої розвідки України щодо впливу російських спецслужб на дестабілізацію через Російську Православну Церкву свідчать про комплексний характер цього протистояння, що об'єднує політичні, військові та релігійні виміри. Зрозуміло, що ситуація навколо Православної церкви в Україні залишається складною і конфліктною. Основні етапи цього конфлікту включають:

Автокефалія ПЦУ: У січні 2019 року Вселенський патріархат Еклезії присвоїв автокефалію Православній церкві України, що було визнано окремими православними церквами, що стало актом визнання незалежності української церкви від Російського патріархату.

Це було важливим подією для України як країни, що створила свою національну православну церкву, офіційно відокремившись від впливу Російської православної церкви.

Реакція РПЦ: Російська православна церква (РПЦ) не визнала цю автокефалію і відмовилася взаємодіяти з ПЦУ, розглядаючи її діяльність як незаконну. Це призвело до напруги відносин між РПЦ та ПЦУ, а також викликало поділ у вірян, які підтримують різні церковні об'єднання.

Політичні та культурні виміри: Конфлікт також має політичні та культурні аспекти, оскільки ситуація пов'язана з українським прагненням створити незалежну національну церкву, що функціонує поза впливом Росії. Ця подія взаємодіяла з політичними змінами в країні, такими як рухи за європейську інтеграцію та конфлікт з Росією в Криму та на сході України.

Спроби врегулювання: Є різні спроби міжнародних посередників та організацій для вирішення конфлікту та встановлення діалогу між ПЦУ та РПЦ.

Одне з питань, досліджуване у роботі – з'ясування чинників які найбільше впливають на кількість переходів релігійних громад. Також важливо з'ясувати чому в умовах повномасштабного вторгнення люди досі мають питання або ж аргументацію, щоб відстоювати прихильність Православної церкви Росії. А також важливо описати конфлікти які виникають довкола, чи є спільний сценарій у таких конфліктах та хто головні дійові особи.

Дослідження цієї теми тільки набирають нового вирію подій, журналісти своєю чергою активізувалися у своїх розслідуваннях. У такому разі з'являється більше доступної інформації для здійснення більш ґрунтовних та багатогранних досліджень.

Дослідження конфлікту в селі Птича, Рівненської області, розкрило серйозні релігійні та територіальні розбіжності між прихильниками Московського та Київського патріархатів. Суперечність виникла через протистояння стосовно приналежності Свято-Успенського храму, який залишався єдиним у селі. Прихильники Московського патріархату виявили відмову визнавати перехід до Київського патріархату, вважаючи його нелегітимним, тоді як прихильники КП прагнули до компромісу та почергового богослужіння. Втручання органів влади та надання автокефалії УПЦ допомогли припинити ескалацію конфлікту, але залишаються неврегульовані питання та невдоволення серед деяких учасників.

У загальному, є необхідність врахування різниці в релігійних переконаннях та територіальних аспектах при вирішенні подібних конфліктів для досягнення мирного співіснування у громаді. Загалом, аналіз конфлікту вказує на важливість вирішення релігійних та територіальних питань з дотриманням принципів терпимості та діалогу для досягнення мирного співіснування різних віровчень у сучасному суспільстві.

Узагальнюючи, ситуація з Православною церквою України є складною і продовжує розвиватися, включаючи релігійні, політичні та культурні аспекти. Розуміння та підходи до цієї ситуації можуть різнитися в залежності від поглядів різних осіб та сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Блаженніший Митрополит Онуфрій зустрівся з Послом США в Україні Марі Йованович. Українська Православна Церква. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. URL:<http://news.church.ua/2018/05/08/blazhennishij-mitropolit-onufrij-zustrivsvya-z-poslom-ssha-v-ukrajini-mari-jovanovich/#more-203562>
2. Війна і Церква. Церковно-Релігійна ситуація в Україні 2022 р. (PDF) (соціологічне дослідження) Київ: Центр Разумкова.
3. Всеукраїнська Рада Церков обговорила з депутатами перспективи розвитку законодавства. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. URL:<http://vrciro.org.ua/ua/events/203-vseukrayinska-rada-cerkov-obgovoryla-z-deputatamy-perspektyvy-rozvytkuzakonodavstva>
4. Головач І.А. «Священники Російської православної церкви в Україні: ідентичність та роль».
5. Глушко А. Армія, церква та волонтери: українці розповіли, кому довіряють найбільше. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/6716-top-3-doviri-sered-ukrainciv-armia-cerkva-ta-volonter/>.
6. Глуховський М. Як Московська церква рятує себе в Україні. Десять прийомів. Главком | Glavcom. URL: <https://glavcom.ua/country/society/yak-moskovska-cerkva-ryatuje-sebe-v-ukrajini-desyatpriyomiv-566126.html>.
7. Громада ПЦУ провела перше богослужіння в храмі у Птичі (ФОТО) - СУСПІЛЬНЕ РІВНЕ. Головна - СУСПІЛЬНЕ РІВНЕ. URL: <https://rv.suspilne.media/news/17177>.
8. Делегація Всеукраїнської Ради Церков зустрілась з єврокомісаром Штефаном Фюле. Інститут релігійної свободи. URL:https://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1184%3A1&catid=35%3Aworld&Itemid=62&lang=uk
9. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>.
- 10.Звернення Всеукраїнської Ради Церков до Президента України Віктора Януковича (повний текст). Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/153-zvernennya-vseukrayinskoyi-rady-cerkov-doprezydenta-ukrayiny-viktora-yanukovycha-povnyy-tekst>

- 11.Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо нормалізації суспільно-політичної ситуації в країні з огляду на внутрішні та зовнішні виклики. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/382-councilof-churches-address-on-socio-political-situation-in-ukraine>
- 12.Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо ситуації на Сході України. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://www.vrciro.org.ua/ua/statements/407-uccro-appeal-on-situation-in-easternukraine>
- 13.Звернення Постійної Конференції Українських Православних Єпископів Поза Межами України. Світовий конгрес українців. URL: <http://www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/Image/Letters/Statement>
- 14.Зеленський продовжив заборону російських соцмереж в Україні. Радіо Свобода. URL: <https://web.archive.org/web/20201024164545/https://www.radiosvoboda.org/a/news-sotsmerezhi-rosiyski-zaborona-ukaz/30613348.html>.
- 15.Колесник О.О. «Діяльність російських священників в Україні: вплив, сприйняття, наслідки».
- 16.Конституція України. Суми: ФОП Соколик Б. В., 2009. 52 с.
- 17.Лист Президенту України Януковичу В. Ф. від членів Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій стосовно актуальних питань державно-конфесійних відносин в Україні. Національна безпека та оборона. 2013. № 1. С. 42–43.
- 18.Лошак К.Я. «Довіра до інституту церкви в Україні як соціальна проблема: соціологічний аналіз». 2021
- 19.Любчик В. Політико-правові засади та стратегія державної етноконфесійної політики: становлення сучасного розуміння. Релігійна свобода: Міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства. Науковий щорічник. 2007. № 12. С. 31–35.
- 20.Матола В. Війна за храми. LB.ua. URL: https://ukr.lb.ua/society/2018/07/17/403037_viyna_hrami.html.
- 21.Міжконфесійний конфлікт у рівненській Птичі має штучне коріння – Мінкульт. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29189944.html>.
- 22.Митрополит УПЦ МП Онуфрій і понад 20 священників мають громадянство РФ — УП. У церкві заперечують. Суспільне. URL:

- <https://suspihne.media/439167-mitropolit-upc-mp-onufrij-i-ponad-20-svasennikov-maut-gromadanstvo-rf-up-u-cerkvi-zaperecuut/>
- 23.Мякінченко І.О. «Міжконфесійні відносини та їх вплив на державотворчі процеси в Україні (1990-ті – 2010-ті роки)». 2021
  - 24.Новини – опендатабот. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics>
  - 25.Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень–жовтень 2022р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykoideologichni-oriientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r.>
  - 26.Перехід до ПЦУ: Рада ухвалила закон про зміну підлеглості релігійних громад. Волинські новини. Архів оригіналу за 19 січня 2019. Процитовано 22 січня 2019.
  - 27.Перехід церковних громад до ПЦУ. URL: <http://surl.li/ntnad>
  - 28.Поіменне голосування про проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій (№8371) - за основу з доопрацюванням положень відповідно до ч. 1 ст. 116 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=25131
  - 29.Порошенко підписав закон про переходи релігійних громад. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/>.
  - 30.Порошенко підписав наказ про заборону "Яндекс", "Вконтакте" й "Однокласники". URL: <https://web.archive.org/web/20170519123405/http://day.kyiv.ua/uk/news/160517-poroshenko-pidpysav-nakaz-pro-vvedennya-sankciy-proty-yandeks-vkontakte-y-odnoklassnyku.>
  - 31.Представники церков закликають владу до діалогу щодо законотворчого процесу. Інститут релігійної свободи. URL: https://irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1206%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk
  - 32.Президент СКУ Євген Чолій зустрівся з Вселенським Патріархом Варфоломієм I у Стамбулі. *Світовий конгрес українців*. URL: <http://ukrainianworldcongress.org/news.php/news/1781/lang/ua>
  - 33.Приазов'я Н., Янковський О., Щетина Ю. «Максимальна дистанція від Росії»: як війна впливає на погляди вірян на півдні і перехід до ПЦУ. Радіо Свобода. URL: [https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-viyna-perekhid-do-ptsu-khersonshchyna-zaporizhzhya/32603217.html.](https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-viyna-perekhid-do-ptsu-khersonshchyna-zaporizhzhya/32603217.html)

34. Приклад відео з «Яка різниця між ПЦУ та УПЦ?» TikTok СПЖ URL: https://www.tiktok.com/@spzh_2015/video/7310174683624656161
35. Про нас – опендатабот. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/open/about>.
36. ПЦУ чи УПЦ МП: як громади зможуть переходити до нової церкви - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46902945>.
37. Резолюція Круглого столу «Діалог між владою і конфесіями в контексті європейської системи цінностей». Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/145-rezolyuciya-kruglogo-stolu-dialog-mizhvladoyu-i-konfesiya-v-konteksti-evropeyskoyi-systemy-cinnostey>
38. Релігійний конфлікт у селі Птича: обласна рада виключно «за» мирне врегулювання питання URL: <https://oblrada.rv.ua/oblrada/news/16369/>
39. Релігія як один з основних чинників у війні Росії проти України: підсумки круглого столу - РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/religiya-yak-odin-z-osnovnih-chinnikiv-u-vijni-rosiyi-proti-ukrayini_n135209.
40. РІСУ. Офіційний сайт URL: <https://risu.ua/Blogs>
41. Сверстюк Є.І. «Російська православна церква в Україні: політика, ідеологія, історія».
42. Священик з Тернопільщини вирішив балотуватись кандидатом в депутати міської ради - Тернопільська Липа. Тернопільська Липа. URL: <http://surl.li/ntmdx>.
43. Синод звернувся до вірних УПЦ щодо інформації про можливість «надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні». Українська Православна Церква. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. URL: <http://news.church.ua/2018/05/25/sinod-zvernuvsya-do-vernix-upc-shhodoinformaciji-pro-mozhlivist-nadannya-tomosu-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoji-cerkviv-ukrajini/>
44. Скільки церков УПЦ МП перейшли до ПЦУ у 2023 році. *Суспільне*. URL: <https://suspilne.media/440769-skilki-cerkov-upc-mp-perejsli-do-pcu-u-2023-roci-doslidzenna-opendatabot/>
45. Скільки «терористів» у птичі?. область - новини рівного та області – рівне вечірнє. Рівне Вечірнє. URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/skilki-teroristiv-u-ptichi>.
46. Смирнов А. Українська православна спільнота і Константинопольський Патріархат: сучасні проблеми та перспективи взаємовідносин Константинопольський Патріархат в історії України: минуле, сучасне, майбутнє. Київ, 2017. С. 105-112.

47. Солонина Є. Священники балотуються у депутати – захист церкви чи політтехнологія?. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2195369.html>.
48. Суспільне Рівне. 24 громади Київського патріархату зареєстрували на Рівненщині за останніх чотири роки, 2018. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yfxSV7aHVVQ>.
49. СПЖ. *Офіційний сайт*. URL: <https://spzh.news/ua>
50. Український день на Фанарі. *Київська православна богословська академія*. URL: <http://www.kpba.edu.ua/publikatsii/all-news/news/2608-ukrainskyiden-na-fanari.html>
51. Українці найбільше довіряють церкві та волонтерам - дослідження. *Українська правда* URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/01/15/206550/>
52. Українці найбільше довіряють волонтерам, церкві та армії - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/08/150804_dif_sociology_trust_rate_vs.
53. Українці найбільше довіряють Збройним Силам, церкві, ЗМІ та громадським організаціям. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/07/16/ukrayinczi-najbilshe-doviryayut-zbrojnym-sylam-czerkvi-zmi-ta-gromadskym-organizacziyam/>.
54. Українці у Стамбулі сьогодні моляться за Томос. *Релігія в Україні*. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/ukraine_and_world/ukrainians_outside_of_Ukraine/72454/ (дата звернення: 18.09.2018).
55. У рейтингу довіри українців Євросоюз випередив Церкву. *Zaxid.net* URL: https://zaxid.net/yevrosoyuz_ocholiv_reyting_doviri_sered_ukrayintsiv_n1461335
56. Церква у Птичі, за яку билися 5 років, дісталась ПЦУ - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47865611>.
57. Церковний конфлікт у Птичі: чи допоможе томос (відео) URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%86%D0%B5%>
58. Шангіна Л.А. Релігійність українського суспільства: окремі тенденції 2000–2007 років. *Національна безпека та оборона*. 2007. № 8. С. 21–44.
59. Щур М. Шість тез, які змусять українців по-новому подивитися на своє релігійне життя. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/religijna-sytuatsija-v-ukrajini/31253931.html>.
60. Як перейти з так званої УПЦ МП до ПЦУ. інструкція • ukraïner. Ukraïner. URL: <https://ukraïner.net/perehid-do-pcu/>.
61. 20 років на шляху діалогу та порозуміння. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. *Офіційне інтернет-представництво*. URL: <http://www.vrciro.org.ua/ua/council>

62. Facebook сторінка PICY URL: <https://www.facebook.com/risu.ukr>
63. Facebook сторінка СПЖ URL: <https://www.facebook.com/SPZH2015ua>
64. Instagram СПЖ URL:
https://www.instagram.com/union_of_orthodox_journalists/
65. Lucan Way «The Russian Orthodox Church in Ukraine: Politics, Ideology, and Society».
66. RELIGIOUS PLURALISM IN UKRAINE URL:
<https://harvardcga.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=9d7160c9e77a4f7bbd0384fe60eb3e2a>
67. Telegram канал URL: https://t.me/SPG_ukr
68. Telegram канал PICY [URL: https://t.me/risu_ukr
69. TikTok СПЖ URL: https://www.tiktok.com/@spzh_2015
70. Twitter СПЖ URL: <https://twitter.com/unionoftheoj>
71. Viber канал СПЖ URL:
<https://invite.viber.com/?g2=AQAQUN2O9fhEqk%2BEILmn9rqDR4w1S1bQvH3yDUMtK5E3LKeXJs3BPorPC25aYpTs&lang=uk>
72. YouTube СПЖ URL:
https://www.youtube.com/channel/UClwTG0P2UPcNeWE_wi1h9qQ

Офіційні сторінки в інтернеті наукових інститутів:

1. Центр дослідження верховенства права і релігії. URL:
<https://nlu.edu.ua/naukovczyam/osvitno-naukovi-czentry-ta-laboratoriyi/czentr-doslidzhennya-verhovenstva-prava-i-religiyi/>
2. Інститут релігієзнавства ім. А. Я. Кримського НАН України. URL:
<https://www.facebook.com/VRIFNANU>
3. Центр дослідження релігійної культури та культурології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL:
<http://religdep.univ.kiev.ua/>
4. Центр досліджень релігійної свободи Інституту світової політики. URL:
<https://www.irs.in.ua/>
5. Центр дослідження релігійного руху «Світанок». URL: <http://crsr.org.ua/>

6. Центр досліджень історії релігій України та релігієзнавства Ужгородського національного університету. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/deps-logos/science>

ДОДАТКИ

Додаток А

СУСПІЛЬНЕ
НОВИНИ

НОВИНИ ВІЙНА ТОП РЕГІОНІВ ВІДЕО ІСТОРІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ

Мапа церков московського патріархату

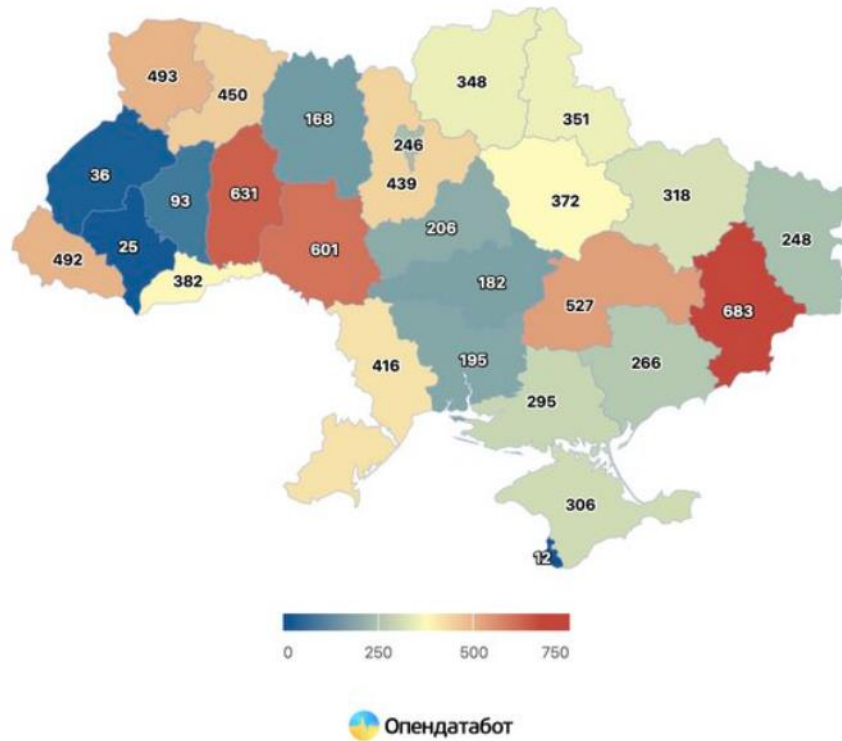

Фото: з сайту Опендатабот

Додаток Б

Додаток В

Головна > Блоги

Блоги

- Блог Наталії Гром
- Блог о. Івана Рибарука
- Блог о. Петра Балага О.Р.
- Блог Гната Меренкова
- Блог о. Юліана Тимчука
- Блог Андрія Стародуба
- Блог Євгена Савіська
- Блог о. Михайла Мельника
- Блог Дениса Горенькова
- Блог Анатолія Бабинського
- Блог Оксани Горкуші
- Блог о. Кирила (Говоруна)
- Блог Дениса Таргонського
- Блог Павла Павленка
- Блог Ганни Посвяти

Увага! Редакція RISU залишає за собою право не погоджуватися зі змістом статей, поданих у цьому розділі

Блог Наталії Гром

Чому папа такий Франциск? Болючі питання до гостини з трансгендерними повіями...

10 грудня, 19:15

Блог о. Івана Рибарука

Роздуми в день свята Зачаття святою праведною Анною Пресвятої Богородиці

09 грудня, 09:00

Додаток Г

Теми

Тиждень молитов за єдність християн	Міжрелігійний молодіжний семінар Ковчег	RISU - 20 01 2009 2020
Єдина помісна Православна Церква: спроба 2018	Листопад 2018: роковини Голодомору 1932-1933 років в Україні	Реформація-500: український досвід

Додаток Г

Q P UA

Новини   Захист віри   Людина і Церква   Історія і культура   Запитання до священника   Думки вголос   Блоги   Гарячі точки   ≡

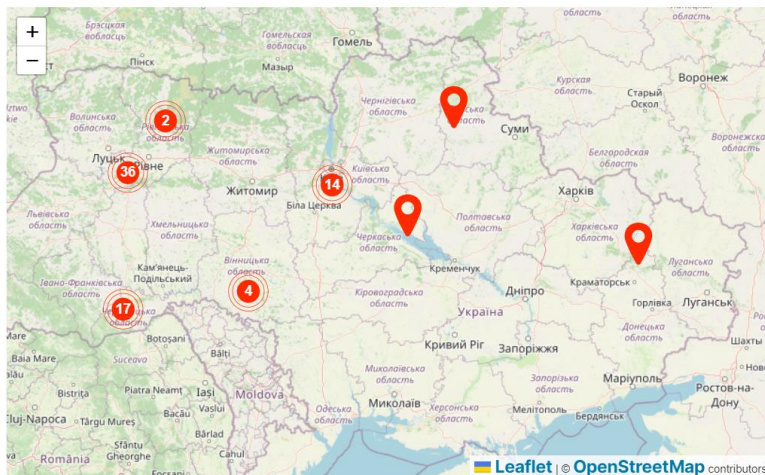
Додаток Д

Q P UA

Новини   Захист віри   Людина і Церква   Історія і культура   Запитання до священника   Думки вголос   Блоги   Гарячі точки   ≡

ГАРЯЧІ ТОЧКИ

НОВИНИ

📅 16 Грудня 2023

Останні   Популярні

15 Грудня 21:23

Молитовне стояння біля Києво-Печерської лаври очолив адвокат обителі

15 Грудня 17:52

У Покровському монастирі Житомирської єпархії УПЦ освятили печерний храм

15 Грудня 17:05

СБУ оголосила в розшук Патріарха Кирила

15 Грудня 16:04

У Банченському монастирі просять молитов за митрополита Лонгіна

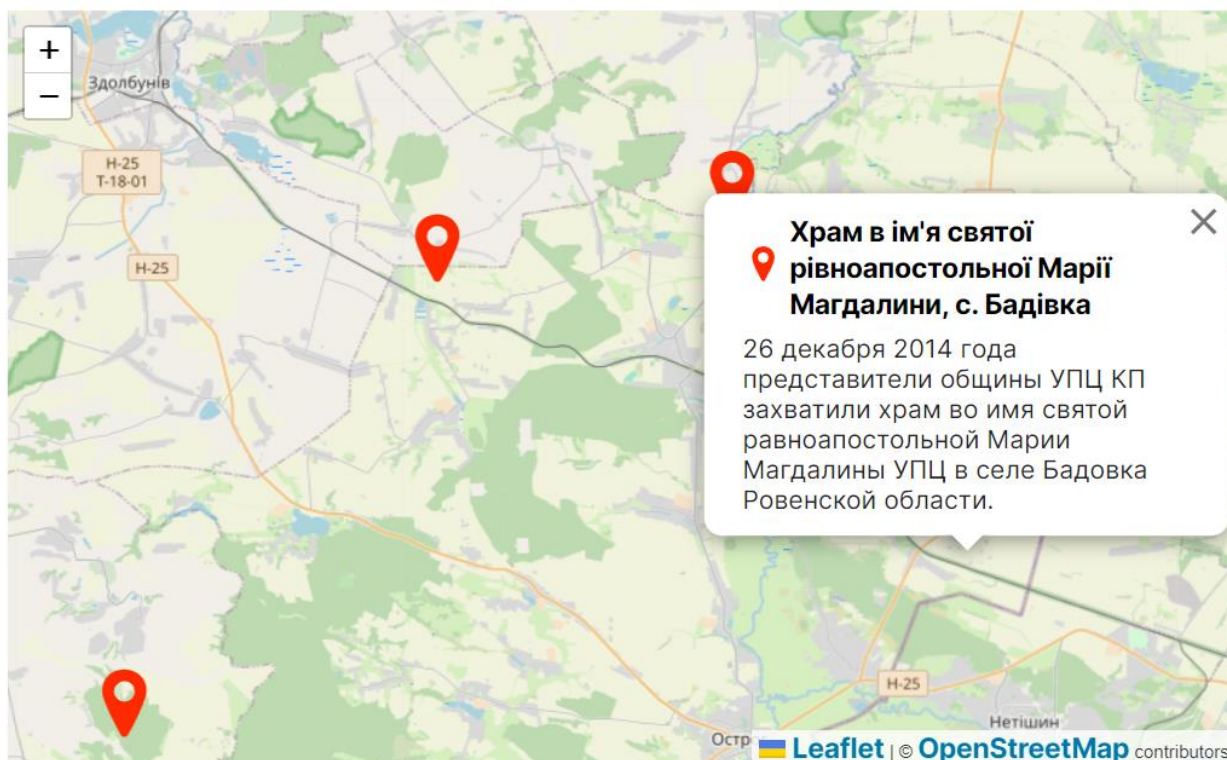
15 Грудня 13:53

Філарет: Ті, кого я виховав, зрадили та плюнули в лице

Додаток Е

ГАРЯЧІ ТОЧКИ

Додаток Є

ОПИТУВАННЯ

3 Листопада 2022, 14:08

Обшуки СБУ в єпархіях УПЦ – це:

- повернення центральної влади до антицерковного порядку
- реакція на брехливі доноси
- разові «акції залякування»

[Відповісти →](#)

Поділитися [↗](#) [f](#) [📧](#)

Додаток Ж

Чи носите ви натільний хрест?

- так, завжди
- ні
- іноді

[Відповісти →](#)

Поділитися [↗](#) [f](#) [💬](#)

19 Вересня 2022, 16:04

Слова голови Держетнополітики про утиск прав вірян УПЦ – це:

- її приватна думка
- перегляд позиції влади щодо Церкви
- важко відповісти

[Відповісти →](#)

Поділитися [↗](#) [f](#) [💬](#)

Додаток З

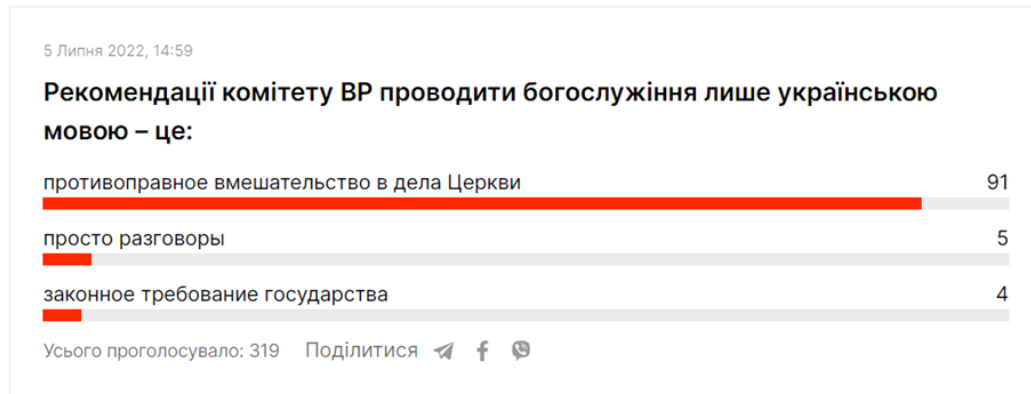
2 Серпня 2022, 14:24

Як змінилося ваше життя після початку війни?

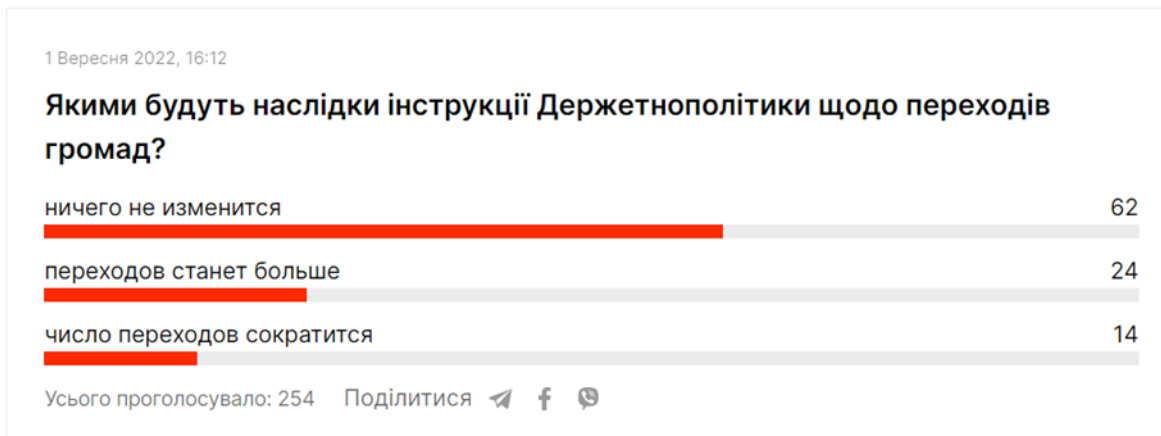
никак не змінилась	71
посещаю другой храм из-за переезда	17
мой храм захватили ПЦУшники	7
мой храм пострадал/разрушен от обстрелов	5

Усього проголосувало: 322 Поділитися [↗](#) [f](#) [💬](#)

Додаток И

Додаток І

Додаток Ії

СТОРІНКА НЕ ЗНАЙДЕНА

Ця сторінка була видалена або тимчасово недоступна.
Можливо, вас зацікавлять інші матеріали або поверніться на головну

[На головну](#)

👍 0 🗨️ 0   Поділитися   📧 f 📧

Ніщо так не кидає у зневіру, як усвідомлення того, що зневіра – це гріх.

👍 0 🗨️ 0   Поділитися   📧 f 📧

Кожен буде випробуваний тим, що він засуджував в інших.

👍 0 🗨️ 0   Поділитися   📧 f 📧

Кажуть діти. Тарас, 7 років: Не буду мити голову. Шампунь проти випадіння волосся придумали неправославні, волосся випадає лише з волі Божої.

👍 0 🗨️ 0   Поділитися   📧 f 📧

– Любителі-астрологи носять на ланцюжку знаки, під якими вони народилися: Рак, Лев, Діва...

Справу митрополита Феодосія про «розпалювання ворожнечі» передали до суду

12:42

У Почаївській лаврі прийняли чернечий постриг вісім насельників

12:03

У Рівному біля храму УПЦ знайшли скарб

11:02

Порошенко: 5 років тому ми створили свою церкву

10:02

У Херсонській області через обстріл постраждав Іллінський храм УПЦ

09:57

У США знесли вертеп, щоб не образити атеїстів та агностиків

09:00

Настоятель Чернігівського собору